

Letnik V, Številka 1, junij 2025

ISSN 2784-756X

Iz vsebine:

Aktualno

Iz aktivnosti naših organizacij

V središču: Mladi pišejo

Spomini

Pisma bralcev

Preberi in daj
NAPREJ!

Vsebina

Uvodnik	2
AKTUALNO	3
80 let od konca 2. svetovne vojne	3
Janko Škoporc, prejemnik srebrne plakete	6
DOGODKI	7
Slovesnost v spomin na Zoro Rupena - Katjo	7
V spomin borcem z Javorovice – hvala za svobodo in mir	9
Na Javorovici	11
Novo mesto v žici: S pohodom spomnili na 80 let od osvoboditve	11
Streško tekmovanje v počastitev dneva zmage	13
Predavanje mag. Grege Jazbeca o pohodu XIV. divizije na Štajersko	14
IZ AKTIVNOSTI NAŠIH ORGANIZACIJ	16
Skupščina Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto	16
Imeli smo redno letno konferenco	16
»Kvartet« akcij članov ZB NOB Žabja vas	17
Dan oprtih vrat taborišča v Brestanici, razstava in prireditve ob 80. letnici vrnitve izgnancev v domovino	19
Andrej Detela: »Spomini na strica Frana«	21
V SREDIŠČU	22
Mladi pišejo	22
SPOMINI	27
Partizanska učiteljica	27
Partizansko zdravstvo (ob 80. obletnici zaprtja partizanske bolnišnice Topolovec v Črešnjevcu)	29
Ob stotem rojstnem dnevu	31
ZAPUSTILI SO NAS	32
Tonko Milić	32
Tončka Ivanež	32
Slavka Pirc	33
Anton Kunc	33
Zalka Bučar	34
PISMA BRALCEV	35
Slovenski »holokavst« nekoliko drugače	35
Sem upravičeno zaskrbljena?	35
VABILO K BRANJU	36
Ilka Vašte: Žrtev novega življenja	36
OBVESTILA	38
Napovednik dejavnosti ZB za vrednote NOB Novo mesto (julij 2025–december 2025)	38
Prireditve širšega pomena od julija 2025	40

Uvodnik

Spoštovane tovarišice in tovariši,

Z novo številko našega glasila *Naprej* prihaja seveda na začetku tudi nov uvodnik. Kar nekaj sem jih pripravil, odkar izhaja naše glasilo, zato sem, preden sem se lotil pisanja, pobrskal po svojem arhivu in prebral, o čem sem pisal v dosedanjih številkah.

Z žalostjo in zaskrbljenostjo sem ugotovil, da uvodniki skozi čas odražajo vse bolj in bolj dramatične, neugodne ter nevarne razmere v svetu in tudi doma. Zdi se mi, da tako kot izhajajo naše številke, torej vsakih pol leta, tako postaja položaj v svetu čedalje bolj zapleten, nevaren in skrb vzbujajoč. Prišli smo do točke, ko je svet dejansko na pragu 3. svetovne vojne in ko vse bolj realno diši po uporabi jedrskega orožja. Zdi se, da je samo še vprašanje časa, ko bo izkoriščena tudi ta opcija.

Postavljam si vprašanje, kako bi se morali na takšne razmere odzvati v naši Zvezi združenj borcev za vrednote NOB. Ko ocenjujem preteklo delovanje naše Zveze in v okviru nje tudi našega Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto, ugotavljam, da smo v skladu s programom in z vso skrbnostjo ohranjali, negovali in prenašali javnosti vrednote NOB, skrbeli in vzdrževali spominska obeležja ter se zoperstavili poskusom potvarjanja zgodovine in širjenju laži o partizanskem boju. Tudi naše glasilo je pripomoglo svoj delež k doseganju teh ciljev.

Vendar občutek imam, da so danes razmere postale tako resne, da bi lahko res uporabili ljudski izrek, da je »vrag odnesel šalo«. Že ničlikokrat omenjeni vojna v Ukrajini, spopad, genocid in humanitarna katastrofa v Gazi, izraelsko-iranska vojna, oboroževanje EU z Nemčijo na čelu, vzpon politične desnice, rehabilitacija nacizma in fašizma, popolno ignoriranje mednarodnega prava ter dvojna merila v svetovni politiki in izrazita odsotnost politične modrosti v smislu kompetentnih političnih voditeljev oziroma državljanov so samo vrh ledene gore. Lokalnih konfliktov v državah tretjega sveta, lakote in ostalih humanitarnih težav sploh nihče več ne omenja, postali so »nezanimivi«. Z malo poguma bi lahko napisal, da svet vodijo norci, psihopati raznih

vrst in plačljive marionete. Če se nam ta trditev mogoče zdi nekoliko sporna, naj spomnim, da kaj takšnega sploh ne bi bilo prvič v človeški zgodovini, pri čemer nam niti ni treba iti daleč v preteklost. In kar je najhuje, prav veliko razlogov za optimizem ni videti, zdi se, da bo rešitev konfliktnih razmer z obstoječimi igralci na svetovnem odru možna le ob dokončnem spopadu, ki naj bi prinesel končnega zmagovalca ter vzpostavitev novega svetovnega reda.

Veliko je organizacij in posameznikov v svetu, ki opozarjajo na rastočo nevarnost, ki nam preti, da vso človeško družbo odpelje preko roba, od koder ni vrnitve. Tudi v Sloveniji ni prav nič drugače. Vlada in ostali uradni predstavniki države se medlo odzivajo na dogajanja v svetu, preprosto so se predali toku, ki ga narekujeta politika in delovanje EU ter ZDA, pri čemer jih prav nič ne motijo očitne dvoličnosti, sprenevedanja, laži in odsotnost vsakršne zdrave logike. Pa od njih ne zahtevamo prav veliko: za začetek vztrajno javno in glasno zagovarjanje ter boj za uveljavitev vrednot NOB in antifašizma ter slovenske osamosvojitve, ob spoštovanju lastne ustave bi bilo to v danih razmerah že več kot dovolj. In kot nestalna članica varnostnega sveta OZN ter polnopravna (?) članica EU in NATO ima Slovenija za takšno pozicijo vso pravico, možnosti in priložnosti, a tako kot v svetu, je tudi v Sloveniji slišati glas razuma le od nekaterih posameznikov, iniciativ ter organizacij, ki s svojim delovanjem nastavljajo ogledalo aktualni politiki in javnost opozarjajo na že obstoječe in čedalje bolj prihajajoče nevarnosti za obstoj naše družbe. Vsi skupaj bi morali razmisliti, ali in kako v novih razmerah definirati delovanje ZZB NOB Slovenije

ter nas članov kot posameznikov. Ali je in bo dovolj, da prek javnih pisem izražamo svoja stališča in nestrinjanja? Ali je in bo dovolj, da vodstvo naše organizacije javno izraža našo skupno opredelitev zavezanosti vrednotam NOB in antifašizma ter protestira proti vsem krivicam in kršitvam mednarodnega prava ter človekovih pravic? Zdi se, da smo kot glas vpijajočega v puščavi: sicer izražamo svojo opredelitev, a jo tisti, ki jim je predvsem namenjena, preslišijo in karavana gre

dalje. Razmisliti moramo, ali nam odgovornost in dolžnost nalagata, da smo še bolj oziroma maksimalno glasni, aktivni in nepopustljivi?

Odgovore na ta vprašanja in izzive bomo morali hitro poiskati, medtem pa se resno zamisliti vsakič, ko bomo vzdiknili SMRT FAŠIZMU – SVOBODA NARODU!, kaj smo za to opredelitev pripravljeni tudi dejansko storiti.

Tovariško vas pozdravljam.

*Dušan Černe,
predsednik ZB za vrednote NOB Novo mesto*

AKTUALNO

80 let od konca 2. svetovne vojne

9. maja smo svečano, z veličastno in nepozabno državno proslavo obeležili konec 2. svetovne vojne, ki jo je 1. septembra 1939 sprožila Nemčija, ko je napadla Poljsko. Vojna, v kateri so se povezale Nemčija, Italija in Japonska, je zajela ali vsaj prizadela vse celine in bila še okrutnejša od prve. Življenje je izgubilo na milijone ljudi, in to ne samo vojakov, ampak tudi civilistov: v zasedenih krajih so jih streljali pred sveže izkopanimi množičnimi grobovi, v nemških taboriščih smrti so na ljudeh izvajali različne poskuse in sistematično ubijali Jude, Rome in vse, ki niso bili po merilih »večvredne« arijske rase. V krematorijih je izginilo nešteto ljudi.

Druga svetovna vojna se je razen za Italijo, ki je jeseni 1943 kapitulirala, grozljivo tudi končala. Angleži in Američani so z bombardiranjem iz zraka uničevali nemška mesta, sovjetska Rdeča armada je iz Vzhodne Prusije, Pomorjanskega, Šlezije in s sudetskih območij pregnala vse Nemce. Američani so avgusta 1945 na japonski mesti Hirošima in Nagasaki odvrgli atomski bombi in ju zravnali z zemljo.

V boju proti fašizmu in nacizmu so se povezale Velika Britanija, Združene države Amerike in

Sovjetska zveza, vendar sta se kmalu po vojni med zaveznicami oblikovali dve veliki svetovni sili. Sovjetska zveza je ob pomoči nacionalnih komunističnih partij širila svoj vpliv na vzhodu Evrope, na zahodu pa so Združene države Amerike s povojno pomočjo Zahodni Nemčiji in drugim zahodnoevropskim državam zaustavljale širjenje komunizma. Sredi stoletja je bil svet s t. i. železno zaveso razdeljen na vzhodni in zahodni blok.

Druga svetovna vojna se je torej res končala z zmago zaveznikov, ni pa prinesla dokončne zmage nad fašizmom in nacizmom, prav tako je bila kmalu pozabljena zaveza »Nikoli več!«. Vojne namreč.

Danes, v 21. stoletju, se zdi, kot da je svet podivjal. V vojni sta Rusija in Ukrajina, Izrael izvaja genocid v Gazi, ko to pišem, poročajo o izraelskem napadu na Iran. Ameriški predsednik obljublja, da bo v primeru iranskih povračilnih ukrepov podprl Izrael. Vojna območja se širijo, Evropa pa ne ve, kako bi ravnala. Ne ve, ali bi obsodila divjanje izraelskih vojakov v Gazi kot genocid ali ne. In tega ne ve niti naš nekdanji predsednik države, vplivnež Borut Pahor. Žalostno. Žalostno, da z vsakim dnem vojne postajamo bolj neobčutljivi za tuje trpljenje. Da, poskrbeti pa je treba za svojo varnost.

Pregledati bojne vrste, preveriti orožje ... Ugotovitev? Porazno. Morda nekoliko bolje kot pred enim letom. Toda ali bo pospešeno oboroževanje res prineslo varnost in mir? Berkov prijatelj Anton v romanu Vitomila Zupana *Menuet za kitaro* se pred smrtjo poslovil z besedami »Nasvidenje v naslednji vojni«. Res, človeška zgodovina je zgodovina vojn in o tem pričajo že najzgodnejše pesnitve starih ljudstev.

Svet je nenehno v vojni, kljub temu pa je prav, da praznujemo dan zmage. Vsako leto in ne le ob okroglih obletnicah. Zmaga zaveznikov je bila res veličastna. Kljub ideološkim razlikam se jim je uspelo dogovoriti o skupnem cilju – uničenju fašizma oz. nacizma. Kot se rado zgodi, je bila ta zveza kratkotrajna. Ko je zavladal mir, je hitro prišlo do razkola, ki ga občutimo še danes. V naši ljubi domovini pa ne občutimo le razkola na svetovni ravni, ampak se žal tudi na nacionalni ravni bije hud ideološki boj. In kje ima ta boj korenine?

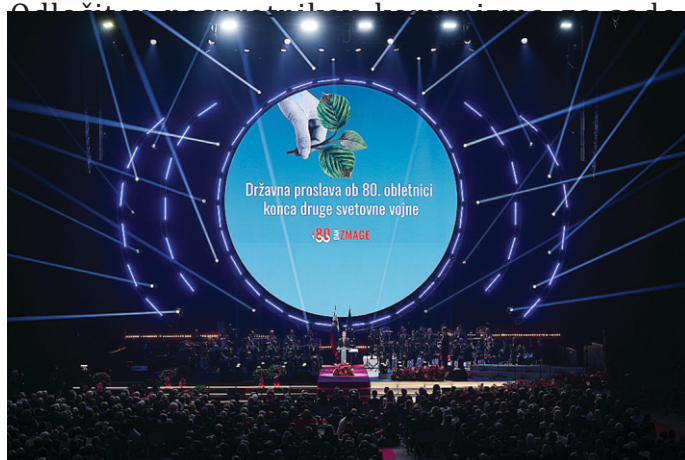
Privoščimo si še malo pogleda v preteklost. Na začetku druge svetovne vojne je skušala Kraljevina Jugoslavija ohraniti nevtralnost, zaradi pritiskov pa je 25. marca 1941 podpisala pristop k trojnemu paktu. To je sprožilo demonstracije, ki so se končale z državnim udarom. Na dogajanje se je nekaj dni pozneje, 6. aprila 1941, Nemčija odzvala z napadom na Jugoslavijo in jo v nekaj dneh porazila. Nova vlada s kraljem Petrom II. na čelu je pobegnila v tujino in skušala prek četniškega gibanja vplivati na razmere v državi, v kateri se je pod vodstvom komunistične partije začel narodnoosvobodilni odpor. Slovenska politična elita na vojno ni bila pripravljena in ni imela izdelane strategije, kako ravnati ob okupaciji. Slovensko ozemlje je bilo razdeljeno v štiri okupatorske države – Italijo, Nemčijo, Madžarsko in Hrvaško (Nemčija jo je priznala kot Neodvisno državo Hrvaško), ki so na okupiranem ozemlju izvajale vsaka svoj okupacijski režim, njihov skupni cilj pa je bil popolna podreditev, celo uničenje slovenskega naroda. Le kako dopovedati, da nas ne bi bilo več, če bi se vojna končala z zmago nacistov, nekomu, ki je zaslepljen zaradi laži in potvarjanja zgodovinskih dejstev?

Na Štajerskem so Nemci začeli izvajati nasilje in izseljevati slovensko prebivalstvo, zlasti izobražence, zato so številni pribežali v Ljubljansko pokrajino. (Tudi Karel Destovnik-Kajuh je bil med njimi.) V Ljubljani, ki je postala središče odpora proti okupatorju, je bila v noči s 26. na 27. april 1941 ustanovljena Protiimperialistična fronta, pozneje preimenovana v Osvobodilno fronto, ki je povezala komuniste, krščanske socialiste, društvo Sokol in kulturne delavce ter iz zaledja podpirala partizanski boj. To ni bilo vsem po volji. Predstavniki tradicionalnih političnih elit so spomladi 1942 v Ljubljani ustanovili Slovensko zavezo, ki je sicer pozivala k sodelovanju s protifašistično koalicijo, predvsem na poziv Cerkve, hkrati pa tudi k sodelovanju z italijanskim okupatorjem, saj so bili prepričani, da bodo s tem morda preprečili žrtve ter predvsem ohranili predvojno družbeno ureditev in svoj položaj. V strahu pred komunizmom so ustanavljali enote prostovoljne protikomunistične milice ali vaše straže, ki so se povezale z okupatorjem, po kapitulaciji Italije leta 1943 pa je bila ustanovljena domobranska enota, ki je delovala v okviru nacistične policije in se skupaj z nemškimi okupacijskimi silami bojevala proti partizanski vojski. Kako so bili domobranci prepričani o zmagi nacizma, dokazuje tudi dejstvo, da so še 20. aprila 1944 prisegli zvestobo »veliki Nemčiji«, čeprav je takrat že kazalo na zmago zaveznikov proti nacizmu. Zadnji domobranci so Hitlerju in tretjemu rajhu prisegli nekaj mesecev pred koncem vojne – 30. januarja 1945.

Ob dnevu zmage

Konec druge svetovne vojne praznujemo 9. maja, čeprav so bili zadnji boji na slovenskih tleh še kasneje – na Koroškem so trajali vse do 15. maja 1945. Čeprav pravimo, da v vojni ni zmagovalcev, je neizpodbitno: Slovencem in Slovenkam je svobodo priborila partizanska vojska.

Državna proslava

lovanje z okupatorjem je Slovence politično razdvojila ter povzročila medsebojna trenja, po vojni pa obračunavanje zmagovalcev s sodelavci okupatorja. Ti osebki se namreč niso le bojevali, ampak so se na vse pretege skušali prikupiti gospodarju in so izvajali grozodejstva brez primere. Zato povojno dogajanje ne preseneča. Kako bo nekdo, ki so mu ubili družino ali ki so mu sorodnika pretepenega in oslepljenega še živega zakopali, čutil usmiljenje in razumevanje do domačega izdajalca in krvoloka?

Evropa, ne le Evropa, ampak cel svet je prepojen s krvjo in s tem mora človeštvo živeti ter proslavljati zmage nad zlom. Tudi če niso dokončne, pa vendarle vlivajo upanje v prihodnost. Če želimo imeti mirno prihodnost v svobodi, se moramo sprijazniti tako s sedanostjo kot preteklostjo. Najti moramo tisto, kar nas lahko navdihuje. In proslava v Stožicah ob dnevu zmage je bila navdihujoča!

*Jožica Jožef Beg,
KO ZB NOB Otočec*

ZAHVALA PREDSEDNIKA ZZB NOB SLOVENIJE

ZDRUŽENJEM IN DRUŠTVOM BORCEV
NOB SLOVENIJE

ZAHVALA

Spoštovani,
iskrena hvala vsem, ki ste se v petek, 9. maja 2025, udeležili državne proslave v dvorani Stožice v Ljubljani, kjer smo skupaj obeležili 80. obletnico konca druge svetovne vojne – zgodovinskega dogodka, ki nas globoko opominja na ceno miru in moč vrednot, iz katerih je zrasla naša svoboda. Vaša prisotnost je pomembno prispevala k dostojanstvu in sporočilnosti dogodka, s katerim smo se poklonili vsem žrtvam druge svetovne vojne ter počastili vrednote miru, svobode in sožitja, ki jih ta obletnica simbolizira.

Posebna zahvala gre tudi praporščakom, ki so s svojo prisotnostjo in dostojanstvenim nastopom obogatili svečano vzdušje ter dodali simbolno moč proslavi. Hvala, ker s ponosom nosite zgodovino in čast svojih organizacij ter opominjate na pomen kolektivnega spomina in spoštovanja preteklosti.

Hvala, da ste bili z nami.

S spoštovanjem,

*Marijan Križman
predsednik*

Janko Škoporc, prejemnik srebrne plakete

Na zboru članov OO ZB Škocjan je naš predsednik Janko Škoporc prejel visoko priznanje – srebrno plaketo ZZB NOB Slovenije. To priznanje je zahvala in spodbuda njemu in vsem članom ZB Škocjan. Plaketo mu je podelil Dušan Černe, predsednik

Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto. Janku je za prejeto priznanje čestital tudi župan Občine Škocjan Jože Kapler, ki je poudaril je, da je prejemnikovo delo zanesljivo opravljeno v občini in širše. Iskrene čestitke mu izrekamo tudi vsi člani OO ZB NOB Škocjan.

*V imenu organizacije
Tončka Povše in Tanja Hočevar*

ISSN 2784-756X

Združenje borcev za vrednote NOB Novo mesto

Sedež: Rozmanova 10, 8000 Novo mesto

E-naslov: zdruzenje.zb.nm@gmail.com

Za izdajatelja: Dušan Černe

Uredila in lektorirala: Jožica Jožef Beg

Fotografije: arhiv ZB za vrednote NOB Novo mesto

Oblikovanje in prelom: Ivo Šteblaj

Tisk: BS Teams, grafične storitve

Naklada: 1000 izvodov

Slovesnost v spomin na Zoro Rupena - Katjo

Slovesnosti so se udeležili tudi pripadniki 1. spominskega dolenskega partizanskega bataljona in praporščaki

Slavnostna govornica Meta Kocjan je predstavila projekt Pozabljena polovica Novega mesta.

V sredo, 22. 1. 2025, na rojstni dan Katje Rupena, je krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Mestne njive – Ločna – Mačkovec, v sodelovanju z ZB za vrednote NOB Novo mesto ter Osnovno šolo Center, pripravilo že tretje leto zapored slovesnost v počastitev spomina na Katjo Rupeno. Spominska slovesnost je bila organizirana na mestu, kjer stoji doprski kip Katje Rupena, pred Osnovno šolo Center, ki je mnoga desetletja nosila njeno ime.

Na letošnji prireditvi je organizator želel izpostaviti Katjin prispevek k emancipaciji in uveljavitvi deklet, žena in mater, hkrati pa tudi opozoriti, da narodnoosvobodilni boj ni bil samo boj za osvoboditev izpod jarma okupatorjev, temveč je imel v svojem programu in tudi izvedbi med drugim socialno revolucijo, torej boj za pravičnejšo družbo ter enakopravnost žensk.

S tem namenom je bila slavnostna govornica na prireditvi Marjeta Kocjan, predstavnica projekta Pozabljena polovica Novega mesta, ki je v svojem govoru predstavila projekt in med drugim izpostavila pomembne Novomeščanke, ki so pustile neizbrisen pečat v zgodovini našega mesta, a so neupravičeno spregledane in pozabljene. Natančneje je naštel 13 izjemnih posameznic

novomeške preteklosti, pionirk na svojih področjih, ki so živele in delovale konec 19. in v začetku 20. stoletja ter bile zaradi zgodovinskih okoliščin spregledane in pozabljene.

Cvetje k doprskemu kipu Katje Rupene sta položili predstavnica Pozabljene polovice Novega mesta Meta Kocjan in ravnateljica Osnovne šole Center Marta Pavlin.

V kulturnem programu so sodelovali pevski zbor učiteljic OŠ Center – Kokabura, ki ga vodi učiteljica Vanja Švajger, učenec 7. razreda OŠ Center Nejc Koligar in Peter Moravec s harmoniko.

O Pozabljeni polovici Novega mesta

Prva polovica 20. stoletja je postregla z bridkimi izkušnjami, kot tudi s preobratom na vseh področjih človeškega ustvarjanja. Dve vojni, ki sta zaznamovali cel svet, sta na naših tleh zanetili upor in še povečali zavest o slovenski samobitnosti.

Razvoj gospodarstva in infrastrukture je odprl vrata industrializaciji in urbanizaciji, razcvet znanosti in možnost izobraževanja sta doprinesla k povečanju zanimanja za tehnične poklice in inovacije, narodno zavest pa smo še bolj konkretno krepili z vzponom različnih kulturnih društev.

Ženski preboj v javno sfero se je najprej izoblikoval skozi delovanja v društvih. Dostop do poklica učiteljice, ki je takrat veljal za eno od redkih možnosti izobrazbe žensk, tudi njihovega preživetja in socialne varnosti, pa je predstavljal prve korake k enakopravnosti. Poklic učiteljice je ženske v začetku tudi omejeval, kar se tiče zasebnega življenja. Opravljati ga je smela le pod pogojem življenja v celibatu, saj naj bi energija, potrebna za vzgojo otrok v šolskih učilnicah, pošla, če bi se morala hkrati posvečati vzgoji lastnih otrok.

Vendar so bile ravno učiteljice prva izobrazena skupina žensk na naših tleh, ki je formalno zahtevala enako plačilo za enako opravljeno delo. Njim so kasneje sledile delavke v industriji, predvsem v tekstilni jih je bilo v začetku veliko, ki so poleg enakega plačila zahtevale tudi enake delovne pogoje, kot so jih imeli njihovi moški kolegi. Boj za odpravo teh neenakosti še vedno traja, a prav svojim predhodnicam se moramo zahvaliti za pravice in priložnosti, ki jih imamo danes.

Prve učiteljice, prve medicinske setre, prve zdravnice. Izreden pogum in ljubezen do domovine sta tudi mlada dekleta pognala v obrambne vrste okupiranega ozemlja, med kurirke, delo v ilegali in bolničarke, celo borke. Žalostno je pravzaprav, da jim je ravno enakovredna udeležnost v 2. svetovni vojni kasneje prinesla politično enakopravnost – po 2. svetovni vojni so ženske v Jugoslaviji prvič dobile volilno pravico – letos torej mineva 80 let. Vendar so boj začele že prej. Vseskozi od konca 19. stoletja so si ženske pri nas in po svetu prizadevale izstopiti iz zasebne v družbeno sfero.

Projekt PPNM, za katerim stoji 6 organizacij, želi popraviti krivico spregledanih, pozabljenih posameznic. Izpostaviti želimo imena trinajstih žensk iz naše lokalne zgodovine. Jim postaviti obeležja, jih predstaviti javnosti in jih na ta način potegniti iz kolektivne pozabe.

Med njimi so:

- *literarne ustvarjalke: pisateljice in pesnice Ilka Vašte, Vera Albreht in Marica Strnad-Cizerlj;*
- *glasbenici: sestre skladateljica Ervina Ropas in operna altistka Zora Ropas;*
- *delavke v zdravstvu in medicini: pionirka*

zdravstvene nege Marija Tomšič, sestra Agneta Gerzin kot prva predstojnica v ženski bolnišnici in prva slovenska kirurginja dr. Marina Masten;

- *gospodarstvenica: farmacevtka in soutelemeljica Krke Marta Mušič Slapar;*
- *učiteljice: prva učiteljica na novomeški gimnaziji Elizabeta Soklič in prva učiteljica gluhih in naglušnih deklic sestra Ivana Oblak;*
- *Vilma Pirkovič Bebler – družbenopolitična in kulturna delavka ter publicistka*
- *in Marjeta Vasič – literarna zgodovinarica, profesorica in prevajalka.*

Postavitev obeležij se je izkazala kot izredno kompleksen projekt. Postavljamo jih namreč tistim dogodkom in osebam iz naše skupne preteklosti, ki se jih kot družba želimo posebno spominjati. Tistim, ki odsevajo naše skupne vrednote, za katere bi si želeli, da se prenesejo na prihodnje rodove. Ampak, kako se lahko spominjamo nečesa, česar iz svoje zgodovine ne poznamo?

Zato je ključni del našega projekta, poleg identifikacije in raziskovanja, tudi ozaveščanje sokrajanov. Samo tako bomo lahko izničili pozabo in mogoče se bomo kot lokalna skupnost odločili, da si te ženske za svoja prizadevanja zaslužijo trajen spomin, spominska obeležja.

Stojimo pred edinim obeležjem, postavljenim ženski v Novem mestu. V Sloveniji je, tako kot v našem mestu, ženskih obeležij za peščico, marsikatero je postavljeno na manj obiskanih javnih trgih in parkih, še dodatno skrito. In zato ženske in njihov pomemben prispevek družbi še vedno ostaja pozabljen, neviden. (Odlomek iz govora Mete Kocjan)

Govornica je spomnila, da vse pa le ni tako črno. V zadnjem času so bile v Novem mestu poleg Ulice Ilke Vašte in Ulice Pie in Pina Mlakarja po ženskah poimenovan še štiri: Vera Albreht, Marija Tomšič, Ivana Oblak in Elizabeta Soklič. Žal se nahajajo v zalednih ulicah mesta in nam morda na subtilen način dajo vedeti, da so zopet postavljene nekam v ozadje. Kakorkoli, skozi različne manifestacije želimo kot kolektiv prodreti v naš kolektivni spomin in PPNM narediti nepozabne. Med dejavnosti kolektiva PPNM spadajo vodenje po treh pohodnih poteh, ki so včrtane v turistični zemljevid Novega mesta in vodijo po mestnih

ulicah in zaledju mesta, in pogovorni večeri v Kulturnem centru Novo mesto.

Kip Zore Rupena - Katje je izdelal ga je kipar Stojan Batič. Enak kip stoji še v avli osnovne šole v Svetem Tomažu v Prlekiji, saj je Katjo tam po pomoti februarja 1945 ustrelil ruski vojak.

Kolektiv PPNM si prizadeva za umestitev kipa

pisateljice Ilke Vašte pred mestno hišo, zato je govornica pozvala prisotne k podpisu peticije za podporo temu predlogu. To lahko še vedno storite.

Kolektiv Pozabljena polovica Novega mesta

Fotografije: arhiv ZB NOB Novo mesto

V spomin borcem z Javorovice – hvala za svobodo in mir

V spomin na 81. obletnico poboja 113 partizank in partizanov IV. bataljona Cankarjeve brigade na Javorovici je bila v soboto, 15. marca, spominska slovesnost pri spominskem hramu. Ta pobje partizanov med 2. svetovno vojno je bil v Sloveniji največja izguba partizanskih enot naenkrat. Organizatorji prireditve so bili Združenje borcev za vrednote NOB Šentjernej, Društvo Gorjanska četa in Skupnost borcev brigade Ivana Cankarjeve ob podpori Občine Šentjernej. Prireditev je bila posvečena tudi letošnjemu letu, ko obeležujemo 80 let zmage nad fašizmom in nacizmom in prav toliko let svobode in miru. Vsak človek ima mater in domovino. Obe imaš rad in ljubezen do obeh je povezana z globokim spoštovanjem. Vsak človek je minljiv, narod in domovina pa ostajata. Zato ima domovina še poseben pomen, saj so v njej trajni viri za naše življenje. Imejmo radi našo domovino Slovenijo.

Spominu na padle borce se je s položitvijo venca ali cvetja v spominski hram in k spomeniku NOB

poklonilo več delegacij. V spomin na padle partizane in na ohranjanje vrednot narodnoosvobodilne borbe so se po partizanskih stezah iz Pleterij na Javorovico podali pohodniki.

V imenu Občine Šentjernej je navzoče nagovoril župan Jože Simončič, ki je med drugim povedal, da so umrli na tem kraju imeli svoje vrednote, kar so dokazali s svojim življenjem in smrtjo. Danes imamo občutek, da se vrednote, kot so spoštovanje do dela, do enakosti in enakopravnosti, do pravičnosti, vse bolj izgubljajo, kar za obstoj naroda in naše kulture ni dobro. Poudaril je, da ni več pomembna delitev po ideološkem prepričanju, ampak krepitev enotnosti in pravih vrednot, če želimo ostati samostojni, tako Slovenci kot tudi Evropejci.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil poslanec Evropskega parlamenta in podpredsednik stranke Socialni demokrati Matjaž Nemec, ki je v svojem govoru poudaril pomen zmage nad fašizmom in

nacizmom v 2. svetovni vojni, kajti evropske države so se po 2. svetovni vojni povezale prav na temeljih antifašizma.

»Gorja vojn je bilo in ga je v aktualnem času preveč. Napete razmere v naši neposredni sosesčini kličejo po močni Evropi. Po tej kličemo vsi, ki si prizadevamo za mir in prosperiteto. Da bomo lahko pomagali drugim, pa moramo biti najprej iskreni do sebe. Le tako si bomo vnovič povrnili samozavest in soustvarjali pogoje za trajen in pravičen mir. Ne gre zgolj za izbiro. Gre za odgovornost do zapuščine, ki so nam jo zaupali očetje ideje združene Evrope. Temu smo dolžni slediti tudi zavoljo naših bork in borcev, ki so v času terorja nacifašizma dali življenja – za svobodo in mir, med njimi 113 borcev Cankarjevega bataljona,« je še povedal. Svoj govor je Nemec zaključil z mislijo, da »za nas Javorovica ni samo kraj žalosti, ampak mesto jeklene odločnosti slovenskega naroda, ki se je uprl terorju nacifašizma.«

V kulturnem programu so sodelovali praporščaki, pripadniki 1. Spominskega dolenjskega partizanskega bataljona in Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman Stane, ki ohranjajo lik partizana – borca za svobodo in mir, Kulturno društvo Ajda Orehovica, dijak Domen, Breda Videnič Kuplenik in Jožica Kapele, članica Kulturno-umetniškega društva Jožeta Mihelčiča iz Semiča in članica Skupnosti Cankarjeve brigade s predstavitevijo avtorske pesmi posvečene staremu očetu, ki je padel na tem mestu. Prireditev je vodila Terezija Potočar Korošec.

O tem, kaj je pomenila svoboda ljudem po

štiriletnem boju z okupatorjem v letih 1941–1945, pričajo tudi spomini Josipa Edgarja Lavova, pleterskega priorja v času NOB: »Ko sem se vračal iz zapora v Italiji skozi Ljubljano, je bilo vse v zastavah, cvetju in slavalokih z raznimi napisi. Kar verjeti nisem mogel, da smo spet doma, da ni več okupatorja in da smo na svojem. Dolgoletne

sanje so postale resnica. Vse hudo, kar smo prestali, ni bilo zaman in zdaj se pričinja novo, narodno, svobodno življenje!«

Po spominih 10-letne Ane Marije Cetin Lapajne: »Mati odpre okno. Partizani. Oči ji zažarijo, poljubi kipec device, vzame šop majnic in cvetoče vejice meče skozi okno borcem. Svoboda. Jutro 9. maja 1945. Zvoki harmonike.«

Prireditev so poleg organizatorjev omogočili še: Krka, d. d., tovarna zdravil Novo mesto, Lero Lešnjak, varstvo pri delu, d. o. o., Zlatarstvo in graverstvo Tom Bartol, s. p.

*Besedilo: Terezija Potočar Korošec
Foto: Tanja Jakše Gazvoda, Marko Klinc*

Na Javorovici

Javorovica je opomnik na žrtve pokola, ki so ga 6. marca 1944 povzročili domači izdajalci skupaj z nemško agresorsko vojsko.

Iz globokega spoštovanja do 113 žrtev 4. bataljona Cankarjeve brigade je Območni odbor borcev za vrednote NOB Novo mesto organiziral avtobusni prevoz za prijavljene člane združenj tudi z desnega brega Krke. 50-sedežni avtobus je bil do zadnjega sedeža zaseden. Na Javorovici se nas je zbralo kar lepo število, ki smo se prišli poklonit žrtvam tega pokola. Nekateri so se pripeljali z avtobusi, nekateri z lastnimi avtomobili, pa tudi pohodnikov v zelo hladnem in deževnem dnevu ni manjkalo.

Prisluhnili smo programu z močnim čustvenim nabojem in govoru evropskega poslanca Matjaža Nemca. Svečanosti se je udeležilo veliko število praporščakov, predstavniki združenj borcev za vrednote NOB iz različnih krajev pa so polagali vence v kostnico in k spomeniku. Po prireditvi se mi je pogled ustavil na prireditvenem prostoru, kjer smo včasih skupno počastili spomin na žrtve in praznovali 1. maj kot praznik delovnega človeka.

Spomin na ta prijetna srečanja s sorodniki, znanci in prijatelji je z močno nostalgijo oživel. Bilo je to praznovanje vseh delavcev, ne glede na poklic. Oživele pa se tudi dan prej prebrane besede iz knjige *Pogovori s Stanetom Kušljanom*, ki nekako takole pravi o 1. maju: »... To je praznik delovnega človeka, ki se bori za delavske pravice. To je upor proti kapitalu, ki danes iz delavcev dela sužnje in drugorazredne državljane...«

Srečanja s prijatelji, stiski rok in objemi, so me hitro potegnili v vrtinec veselega in bogatega druženja, ki so ga za udeležence svečanosti spomina na žrtve iz Javorovice, pripravili Združenje borcev za vrednote NOB Šentjernej in občina Šentjernej. Priznati moram, da so se zelo potrudili, da smo domov, kljub mrazu, odhajali veseli in zadovoljni.

Ko to pišem, je pred nami 1. maj, ki naj ga označujejo rdeči nageljni, naj zagorijo kresovi, na mlajih naj plapolajo zastave in naj srečanja krase tudi peterokrake zvezde.

Imejte se lepo, uživajte v naravi, pa srečno.

*Helena Miša Kulovec,
OO ZB NOB Dolenjske Toplice*

Novo mesto v žici: S pohodom spomnili na 80 let od osvoboditve

Na Pumpnci

Če je od ustanovitve Osvobodilne fronte (OF) minilo že skoraj 80 let, pa bo v kratkem minilo 80 let od konca 2. svetovne vojne, konca največje morije v zgodovini človeštva, ki pomembno vpliva tudi na današnji čas. V Združenju borcev za vrednote NOB Novo mesto smo obeležitev praznika dan upora proti okupatorju združili še z osrednjo prireditvijo v spomin na 80 let konca druge svetovne vojne oz. 80 let osvoboditve, ki jo letos obeležuje velik del sveta. »Kako dragocena je svoboda, se zavedamo, ko je ogrožena ali ko jo izgubimo. Prav to se je zgodilo mnogim zavednim Slovincem in Slovenkam, ki so zaradi zavezanosti domovini, pristali v okupatorjevih zaporih ali taboriščih,« je spomnila voditeljica letošnje prireditve na Pumpnci prireditve Klavdija Kotar.

Novo mesto je vojno doživelo 11. aprila 1941, ko so Nemci bombardirali stavbo sedanje Osnovne šole Center, že naslednji dan pa vkorakali mesto, ki so ga 23. aprila za več kot dve leti v okupacijo predali Italijanom in se ponovno vrnili po italijanski kapitulaciji jeseni 1943. Spominsko-rekreativna pot Novo mesto v žici poteka po delu poti, s katero je okupator med drugo svetovno vojno obdal Novo mesto in postavil utrjene bunkerje, uredil strelske jarko in z bodečo žico onemogočil gibanje prebivalcev. Pot, ki so jo pohodniki in pohodnice prvič prehodili leta 2011, je zasnoval slavnostni govornik slovesnosti, tovariš Jože Pečnik, ki je orisal, kako sta sama pot in pohod pravzaprav nastala.

Jože Pečnik – slavnostni govornik

Tudi letošnji pohod se je začel sočasno na treh lokacijah, in sicer na Drski, Ločni in Žabji vasi, od koder so pohodniki prehodili del poti, kjer je nekoč potekala utrjena zapora Novega mesta – bodeča

Prihod na Pumpnco

žica s strelskimi jarki in bunkerji. Boj Osvobodilne fronte ni bil lahek, terjal je nadčloveške napore in na žalost tudi premnoge žrtve, zato so se pohodniki in pohodnice pred koncem pohoda zbrali še pred spominsko ložo pri Knjižnici Mirana Jarca in se s polaganjem venca poklonili vsem prebivalcem Novega mesta in okolice, ki so za svobodo dali svoje življenje. Pohodniki in pohodnice so se skupaj sprehodili še do Pumpnce, kjer je bila zaključna prireditev.

Zbrane je nagovoril podžupan Mestne občine Novo mesto Urban Kramar, ki je poudaril, da je bil nastanek OF legitimno in pomembno dejanje v boju za svobodo.

V kulturnem programu, ki je vsebinsko črpal predvsem iz partizanske kulture, so sodelovali Leon Župevec, Matevž Šega, Peter Moravec, Anica Bukovec in ženski pevski zbor Kronce (na fotografiji).

Partizane so predstavljali postrojeni pripadniki Spominske novomeške čete.

Pomembno je, da svetlo točko naše preteklosti, ki jo zagotovo predstavlja junaški boj partizanov, navežemo tudi na prihodnost in glasno zahtevamo mir v svetu ali kot je poudarila avtorica slovesnosti

dr. Jožica Jožef Beg: »To je praznik vseh nas, ki si želimo, da bi se v tem našem nemirnem svetu, v katerem divjajo krute vojne, uresničili verzi slovenske himne, da »ne vrag, le sosed bi bil mejak«.

Luka Hrovat,
KO ZB NOB Drska

Strelsko tekmovanje v počastitev dneva zmage

Združenje borcev za vrednote NOB Novo mesto je v četrtek, 8. 5. 2025, ob 16. uri organiziralo strelsko tekmovanje v streljanju z zračno puško in tako počastilo 80. obletnico konca druge svetovne vojne (9. maj – dan zmage).

S svojimi ekipami so sodelovale domoljubne, veteranske in invalidske organizacije Dolenjske, Bele krajine in Posavja, in sicer Društvo vojnih invalidov Dolenjske, Bele krajine in Posavja, Območno združenje slovenskih častnikov Novo mesto, Območno združenje zveze veteranov vojne za Slovenijo, Spominska novomeška partizanska četa in ekipa Združenja. Ekipa Policijsko veteranskega društva Sever Dolenjska in Bela krajina je svojo odsotnost opravičila.

Četrto strelsko tekmovanje, ki ga je organiziralo Združenje, je s pozdravnim govorom odprl predstavnik Združenja Bojan Blatnik. Ekipe so tekmovali na strelišču strelskega društva Gorjanci

v Novem mestu. Prvo mesto je s 514 točkami osvojila ekipa Območnega združenja zveze veteranov vojne za Slovenijo. Druga je bila ekipa Območnega združenja slovenskih častnikov Novo mesto s 503 točkami, tretje mesto pa je s 496 točkami osvojilo Združenje borcev za vrednote NOB Novo mesto. Ekipo Združenja so sestavljali strelci Janez Erpe, Drago Celič in Milan Rus.

Na četrto mesto so se uvrstili strelci Društva vojnih invalidov Dolenjske, Bele krajine in Posavja s 421 točkami in na peto mesto Spominska novomeška partizanska četa s 364 točkami.

Najuspešnejši posameznik je bil Mirko Bele s 182 točkami, drugo mesto je zasedel Dušan Piškurič s 178 točkami, oba iz Območnega združenja zveze veteranov vojne za Slovenijo, in tretje mesto Srečko Hudoklin (s 173 točkami) iz Območnega združenja slovenskih častnikov Novo mesto. Odlično so tekmovali tudi strelci Združenja, in sicer

Podelitev pokalov in medalj

je Milan Rus zasedel peto mesto s 171 točkami, Janez Erpe sedmo mesto s 167 točkami in Drago Celič deveto mesto s 158 točkami.

Po končanem tekmovanju je v prostorih strelišča potekala podelitev pokalov in medalj trem najboljšim ekipam in strelcem.

Na Ljubljanski cesti v Novem mestu je ekipa strelcev Združenja v prisotnosti ostalih

Udeleženci tekmovanja pred spominskim obeležjem arhitekta Jožeta Plečnika

udeležencev položila cvetje in prižgala svečko pri spomeniku NOB, v bližnjem gostišču Dežmar pa je sledilo tovariško srečanje v prijetnem vzdušju s pogostitvijo.

Besedilo: Bojan Blatnik

Fotografiji: Vasilije Maraš in Darja Čosič

Predavanje mag. Grege Jazbeca o pohodu XIV. divizije na Štajersko

V četrtek, 9. 1. 2025, je Združenje borcev za vrednote NOB Novo mesto v sodelovanju s Knjižnico Mirana Jarca Novo mesto v prireditvenem atriju knjižnice pripravilo predavanje vojaškega psihologa mag. Grege Jazbeca o pohodu legendarne XIV. divizije na Štajersko.

Predavanje je bilo umeščeno ravno v čas, ko smo obeležili 81. obletnico odhoda XIV. divizije iz Suhorja v Beli krajini, od koder se je 6. januarja 1944 z več kot 1.100 dobro oboroženimi borci in borkami odpravila na pot proti Štajerski.

V popolnoma polnem atriju je mag. Jazbec obiskovalcem v dveurnem izčrpnem predavanju

najprej orisal stanje v okupirani Sloveniji 1943, spregovoril o načrtovanju pohoda in strateških naukih le-tega, predstavil sam pohod ter izhajajoče taktične nauke, ponudil na ogled bogato fotodokumentacijo in opisal usodo XIV. divizije ter njenih poveljnikov po pohodu in kasneje po končani vojni.

Naj spomnimo, da je bil vdor tako velike in močne partizanske enote na območje nemškega rajha edinstveno dejanje, ki je odločilno zanetilo upor proti okupatorju ter razvoj partizanskega gibanja v severovzhodnem delu Slovenije. Ravno ta del Slovenije je hotel nemški okupator popolnoma ponemčiti, priključiti ozemlje nacistični Nemčiji in

dokončno izbrisati slovenski narod. Temu primeren je bil tudi teror, ki so ga nemške oblasti izvajale na Štajerskem.

Kljub temu da je bila divizija na svojem dvomesečnem pohodu v hudih zimskih razmerah in ob stalnem boju s sovražnikom ter nečloveškim trpljenju skoraj popolnoma uničena, čemur je botroval tudi niz napačnih odločitev partizanskega poveljstva in političnega vodstva OF, so se enote, ki so preživele in ostale na Štajerskem, ponovno

zbrale, pritegnile nove borce in razplamtele partizansko gibanje ter upor na tem delu okupiranega območja.

Mag. Jazbec, ki sicer predava slušateljem vojaških šol in tečajev, je s tem predavanjem nadaljeval svoja gostovanja v Novem mestu, kjer je lani predstavil študijski primer Zaključni boji v Sloveniji leta 1945, pred časom pa tudi še vedno zelo zanimivo in aktualno bitko na Sutjeski.

Dušan Černe

Partizanski humor

PARTIZANSKE LITANIJE

Borec Svarun je sestavil partizanske »litanije«, ki so se med drugim glasile:

Bunker – pribežališče paničarjev

Čik – tolažnik žalostnih

Čutara – roža skrivnostna

Intendant – stolp slonokosteni

Kotel – posoda vse svetosti

Nahrbtnik – skrinja zaveze

Porcija – posoda časti vredna

Rekvizicija – začetek našega veselja

Šotor – hiša zlata

Štab – sedež modrosti

(Vir: Hudi časi – vedro čelo)

IZ AKTIVNOSTI NAŠIH ORGANIZACIJ

Skupščina Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto

Skupščina Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto je bila 27. 3. 2025 ob 17.00 v Vojašnici Franca Uršiča Novo mesto. Predsednik Združenja Dušan Černe je poročal o vsebinskem in finančnem delovanju organizacije. Člani skupščine so potrdili obe poročili, tj. vsebinsko in finančno, in načrt dela v letu 2025. (Foto: A. J.)

Imeli smo redno letno konferenco

V petek, 14. februarja 2025, ravno tisti petek, ko je močno snežilo, smo imeli člani Občinske organizacije borcev za vrednote NOB Dolenjske Toplice redno letno konferenco. Kljub sneženju in slabim cestam se nas je zbralo kar lepo število.

Vsako leto nas v resno delo konference popelje s kulturnim programom naša mladina. Letošnji program je bil sestavljen z recitacijami iz vojnih dni in z recitacijami, ki so nastale v maju 1945. Nastopili so Jakob Škedelj, Ula Urbančič, Tjaž Imamovič, Urška Zupančič, Aleksej Gutman, Ula Zupančič in član ZB Dušan Luthar, ki je prebral pohvalni odlomek o otrocih in mladini med vojno iz knjige OTROCI V SENCI VOJNIH DNI. Toploto v srce sta nam vlila Aleksej Gutman, ki je prišel pred mikrofonski kot pravi mali kurir in recitiral pesem TONČEK, in prvošolka Ula Zupančič, ki nam je zaupala, komu bi dala svoj srček.

Pred redno konferenco smo člani prejeli zloženko, da bi bili seznanjeni z delom odbora, z delom društva v letu 2024 in s programom za leto 2025, to pa zato, da bi lažje sodelovali v razpravah in dajali nove pobude. Naša organizacija ima kar lepo število članov. Na dan 31. 12. 2024 nas je bilo 225, štirje člani so umrli, eden je izstopil, novih članov pa je šest. Ugotovili smo, da nam je ostalo nekaj nerealiziranih nalog iz leta 2024. V dogovoru z

Zavodom za naravno in kulturno dediščino in izvajalcem del smo že dogovorjeni za vpis borca 3. bataljona VDV-brigade Alojza Stoparja, ki je padel 21. 9. 1944 in je tu pokopan. Čakata nas tudi obnova napisa na Turkovi hiši v Dolenjskih Toplicah in obnova talnih oblog in stebričkov pri spomeniku na pokopališču v Dolenjskih Toplicah. Zaradi bolezni je bil leta 2024 preklican pohod po poti Levstikove brigade. Upamo, da bomo letos s pomočjo članov iz Birčne vasi, Grosuplje in sorodnikov postavili spominsko obeležje dvema

borcema na Ilovi gori. Poleg nerealiziranih nalog smo potrdili tudi program za leto 2025. Pripravili bomo dve proslavi, 26. aprila in 30. avgusta, ter dve spominski slovesnosti, in sicer 16. julija in 30. oktobra 2025. Organizirali bomo dva pohoda in izlet za člane. Z Muzejem novejšje zgodovine bomo pripravili razstavo o Dolenjskih Toplicah med vojno in razgovor o Slavki Kersnik. S praporom in člani se bomo udeležili spominskih slovesnosti. Tudi letos bomo ob rojstnih dnevih obiskali člane, ki so dočakali 90 in več, ob novem letu pa tudi tiste, ki imajo 80 in več. Naša letošnja naloga bo tudi skrb za pomlajevanje članstva s simpatizerji, ki imajo pozitiven odnos do NOB. Ob koncu našega rednega dela so nam predstavniki vabljenih združenj prenesli

pozdrave svojih članov in nam vsi čestitali za opravljeno delo. Med njimi je bil tudi naš župan, ki se je zahvalil za naše delo in čestital za uspehe, ki jih je dosegla naša organizacija. Zaključil pa je z besedami: »Pa nasvidenje čez eno leto ravno tu in ravno s tako lepimi uspehi.«

Meni je bil pa še posebej všeč prijateljski stisk rok z nasmehom na obrazu med sedanjim in nekdanjim županom. Lepo ju je bilo videti v njunem razgovoru.

Seveda je naše druženje minilo ob malici, prijetnem klepetu in za nekatere kar prekratkem druženju, sicer pa je pred nami kar nekaj dogodkov, kjer se bomo srečevali. Pa srečno, tovarišija, do takrat.

*Helena Miša Kulovec,
OO ZB NOB Dolenjske Toplice*

»Kvartet« akcij članov ZB NOB Žabja vas

Člani ZB KO Žabja vas smo za letošnje leto, ko obeležujemo 80-letnico osvoboditve, načrtovali pestro aktivnost, v katero so se vključevali tudi člani nekaterih ostalih novomeških krajevnih organizacij ZB.

Vsi poznamo medvojni boj in pobje borcev Cankarjeve brigade na Javorovici. Na Dolžu so se naši člani zopet, tokrat 12. 4. 2025, ob 80. obletnici junaške smrti Alojza Dragana, komandanta Cankarjeve brigade, poklonili njegovemu spominu. Oboje nas je spodbudilo, da podrobneje spoznamo bojno pot te brigade s poudarkom na Dolenjskem. Tovariš Boris Hren, predsednik Skupnosti borcev Cankarjeve brigade, se je z veseljem odzval našemu povabilu. Od vseh štirih slovenskih partizanskih brigad so le cankarjevci ostali organizirani, negujejo tradicijo NOB in jo predstavljajo sedanjim rodovom. Dvourni predstavitev medvojnih dogodkov v prijazni, mali sejni sobi sedeža KS Žabja vas, kjer naša organizacija pogosto gostuje v okviru odličnega medsebojnega sodelovanja, je bila za večino prisotnih enkratni dogodek. Borisova živahna pripoved, preproste besede, prepletene s poudarki in podrobnostmi, nas je navdušila. Nepozabno!

Le teden dni pozneje je skupina »Žabrčanov« obiskala Črnomelj. Kot običajno smo sedli na vlak, pokazali kartončke IJPP in po daljšem čakanju in še po »nujnih dodatnih postankih« nas je v Črnomlju pričakal podpredsednik črnomaljske organizacije ZB. Med spremstvom do spomenika na Gričku nam je predstavil nekaj mestnih posebnosti. Ta spominski kraj z mogočnim spomenikom, posvečenim 1.250 žrtvam fašizma z območja Bele krajine in spominsko grobnico s posmrtni ostanki padlih borcev, pa nam je predstavila podpredsednica iste organizacije.

Naš osrednji namen je bil spoznati Belo krajino

med drugo svetovno vojno. Dr. Janez Weiss nam je v Muzeju Črnomelj z besedo in sliko celovito orisal medvojno življenje v regiji, brezuspešna prizadevanja okupatorja, da pokorijo prebivalce, posebej pa nam je predstavil zametke demokratično organizirane medvojne slovenske oblasti, kot je bilo 19. 2. 1944 prvo zasedanje SNOS-a. To je bila odlična predstavitev, prepletena z mnogimi manj znanimi podrobnostmi takratnega vsakdanjika in drobnimi zanimivostmi. Vsekakor vredno obiska!

Kot nekakšno vsebinsko nadaljevanje našega dela smo 5. 5. 2025 organizirali »potovanje« v Ajdovščino, kjer smo se udeležili osrednje proslave ob 80-letnici ustanovitve prve (povojne) slovenske vlade. Na ta dan red osemdesetimi leti ao bili postavljeni temelji nove države tudi zato, ker je bil ta del ozemlja po Rapalski pogodbi še vedno italijanski in je vojna še trajala. Pohvale vreden umetniški program, ki so ga izvedli pevec Vlado Kreslin, godba Policije in MoPZ Srečko Kosovel, sta z opisom takratnega dogajanja v kraju doživeto povezala voditelja prireditve.

Za ta dogodek smo podprli pobudo tov. Avgušтина Avbarja, da bi izdali knjižico petnajstih

partizanskih pesmi. Rečeno, storjeno. Drobna knjižica rdečih platnic je izredno hitro zaživela med člani, pesmi pa smo ob spremljavi njegove harmonike obudili že med vožnjo. Za mnoge smo bili s pohodom po ulicah mesta presenečenje, še posebno, ker sta pojočo kolono vodila praporščak in harmonikar. Kot da bi to bilo posebej načrtovano; bil je le slučajni dogovor o morebitnem srečanju po proslavi; nekateri posamezniki smo se s slavnostno govornico Urško Klakočar Zupančič, predsednico Državnega zbora, po proslavi slučajno srečali in podružili tudi ob zvoku harmonike in partizanske pesmi. Na poti domov smo se ustavili pri izviru Hublja, kar je prijetno popestrilo dan.

Za zaključek naših spomladanskih akcij smo se 9. maja udeležili osrednje slovesnosti ob 80-letnici konca 2. svetovne vojne v Ljubljani.

Tako smo zaokrožili zaključek pomladnega obdobja. Poletni čas pa načrtno prepuščamo drugim aktivnostim, predvsem individualnim, miselno pa že snujemo realizacijo jesenskih srečanj in aktivnosti.

*Tone Murgelj,
KO ZB NOB Žabja vas*

Člani KO ZB Žabja vas negujejo dolgoletno tradicijo spominskega pohoda od Žabje vasi do spomenika umorjenim aktivistom in partizanom v Šentjoštu, vsakoletnemu priložnostnemu programu se v zadnjih letih pridružujejo tudi člani KO ZB Stopiče. Na lastno pobudo je naš član Emil Pureber, tudi ljubiteljski rezbar, izdelal lično informacijsko tablo, ki smo jo pritrdili (po naravovarstvenih pravilih) na odcepu poti do spomenika, visoko nad tlemi. (foto: Tone Murgelj)

Dan odprtih vrat taborišča v Brestanici, razstava in prireditev ob 80. letnici vrnitve izgnancev v domovino

Društvo izgnancev Slovenije 1941–1945 je 7. junija 2025 – na dan slovenskih izgnancev, pripravilo srečanje v spomin na njihovo veliko zmago, ko so pred 80 leti spet zagledali svoj rodni kraj in dom. Čeprav so bili izmučeni, sestradani, bolni in onemogli, so bili veseli vrnitve.

V Sloveniji je Ministrstvo za socialno politiko ustanovilo štab za repatriacijo, ki je že 12. maja 1945 izdal odlok, s katerim je odredil, kako je treba poskrbeti za vojne ujetnike, internirance in prisilno odpeljane delavce. Slovenski štab za repatriacijo je leta 1945 organiziral okrog 40 sprejemališč, ki so lahko sprejela skupaj 40.302 oseb.

O vračanju Slovencev iz izgnanstva pred 80 leti je prof. Ivica Žnidaršič, predsednica DIS, napisala knjigo, ki so jo namenili vsem članom – izgancem njihovega društva.

Ivica Žnidaršič, njena brata, sestra in starši so bili izgnani. O spominu na vračanje izgnancev je v internem glasilu DIS med drugim zapisala:

»Vrnitev iz izgnanstva nikakor ni bila lahka, nekateri so na poti domov tudi umrli, nekateri so umrli zaradi posledic trpinčenja v izgnanstvu ali pa so postali žrtve sovražnih vojnih formacij, ki se niso sprijaznile s porazom.

Veselje zaradi kapitulacije Nemčije je bilo neizmerno, a vrnitev domov zaradi uničenih mostov in železniških prog ter dokazovanja, kdo smo in kam želimo, so bila resnično zahtevna za naša izčrpana in izstradana telesa. Kljub trudu Rdečega križa in drugih humanitarnih organizacij je bilo vračanje fizično zelo naporno, a upanje, da spet stopimo na domače dvorišče, nas je gnalo naprej.

O tej naši zgodovinski poti, ko upanje premaga strahove pred nevarnostmi na poti do doma in

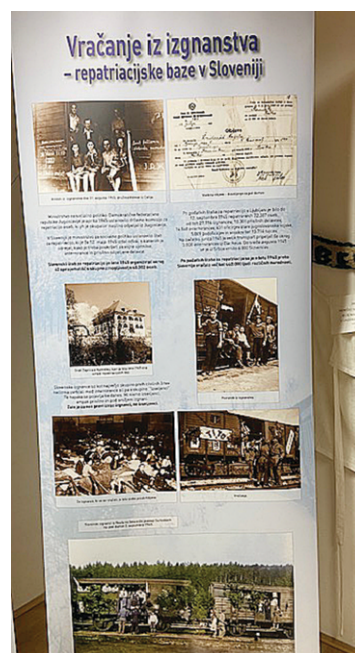
izmučeno telo iztisne iz sebe še zadnje atome moči, bomo pripravili v grajskih hlevih, kjer je bilo največje taborišče za izgon Slovencev, fotografsko razstavo o našem vračanju v domovino.

Razstava bo odprta na dan izgnancev, v soboto, 7. junija 2025. Vse vas, izgnanke in izganci, vabim na to razstavo, ki bo ostala v spomin in opomin tudi naslednjim generacijam.«

V KO ZB za vrednote NOB Kandija Grm in Majde Šilc smo v letnem programu sprejeli sklep, da 7. junija 2025 organiziramo enodnevni izlet v muzej izgnancev v gradu Rajhenburg in obiščemo spominska obeležja na nemško-italijanski okupacijski meji 1941–1945.

V soboto, 7. junija, smo se torej člani udeležili spominske svečanosti ob praznovanju 80. obletnice vrnitve izgnancev v domovino v Brestanici in obiskali muzej.

Istega dne smo obiskali spomenik narodnemu heroju Milanu Majcnu v Murncah, po katerem se imenuje tudi ulica v Novem mestu – KS Majde Šilc,

in spominsko obeležje, posvečeno trinajstim talcem v Hinjcah.

Z nami je bila tudi članica Avgusta Lah, ki nam je povedal svoj spomin na dogajanje med vojno na območju Krmelja. S spoštovanjem smo prisluhnili njenim besedam na tisti čas:

»Minilo je dvainosemdeset let od krutih dejanj, ki so jih izvajali Nemci na našem območju Krmelja. Najhuje je bilo v drugi polovici oktobra 1943. Nemci so iz hinjskih bunkerjev obstreljevali Krmelj. Podnevi si nismo upali iz stanovanja. Na pragu nove hiše so ustrelili gospo Jamnik, njeno hčerko pa ranili. Moja sestra Anka je 21. oktobra zgodaj zjutraj šla v Papežev mlin. Ko se je vračala, se je že danilo in Nemci so začeli streljati. Priplazila se je do trafike, kjer je sedaj rondo. Ves dan vse do noči je čakala in se priplazila domov. Najhuje pa je bilo v noči od 21. do 22. oktobra. Z zažigalnimi naboji so požgali gospodarsko poslopje, mlin in žago, last družine Papež, ki je bila v partizanih. Zjutraj 22. oktobra pa so se po cesti iz Hinjc plazili zamaskirani oboroženi Nemci. Z mamo smo bili v kuhinji vsi štirje otroci, stari 12, 10, 9 let in jaz 5 let. Nemec je s puško vdrl v kuhinjo in nas slabo oblečene nagnal v mrzlo jutro. Mami je uspelo z okna potegniti deko, ki je služila za zatemnitev, misleč, da bo vanjo zavila mene. Brat je bil obut le v en čevelj. Pri sosednji Okrajškovi hiši je v jutranji halji stala mamica Lenčka s štirinajstdnevnim sinčkom v naročju, z drugo roko pa je podpirala mamo, ki so ji prestrelili obe nogi, ko je odpirala kokoši. Z deko je mama zavila novorojenčka. V stari hiši so na pragu ustrelili Razborkovega očeta.

Tistega žalostnega mrzlega oktobrskega jutra so

nas iz domov izgnali z vso vojaško brutalnostjo. Prignali so nas v Hinjce. Nas – otroke, matere in nekaj starejših mož so vojaki odgnali naprej pod kozolec v sosednjo vas Brezje, trinajst mladih mož – očetov pa so zadržali v Hinjcah.

Pod kozolcem smo se prezebli, prestrašeni, zastrašeni stiskali v snope sena.

Sredi dopoldneva sta prišla dva Nemca in poklicala našo mamo. Vsi štirje otroci smo se je oklenili. Morali smo nazaj v Hinjce. Med potjo smo na travniku videli naropano živino. K drevesu je bil privezan naš konj Danči. Rezgetal je, mi pa ga nismo smeli pobožati.

Pri Mirtovi hiši, kamor so nas pripeljali, je bila miza. Za njo sta sedela dva domača izdajalca in Nemec. Jezili so se, zakaj sta privedla z mamo tudi nas, otroke. Odstranili so nas od nje pod drevo, kjer smo jokali, njo pa začeli grobo zasliševati, jo obtožili, da je partizanom nosila pošto. Spraševali so jo, kje je oče. Ni vedela, da je bil s kurirjem zajet in je z njim v nemškem zaporu. Kako bi Nemci vedeli za očeta, če ne bi bilo domačih izdajalcev? Naš jok je pritegnil nekega nemškega oficirja, pristopil je k nam in rekel 'šene kinder', šel k zasliševalni mizi, končal zasliševanje in tako preprečil, da bi bila mama štirinajsta žrtev.

Odgnali so nas nazaj v Brezje. Kmalu nato smo slišali streljanje. Ugasnilo je življenje trinajstih mladih mož, očetov, ostale so matere same z otroki. Pod kozolcem pa glasen jok. Šele zvečer so nas peš odgnali v Sevnico. Manjše otroke so menjaje nosili odrasli, ko nismo več zmogli hoje. Bilo nas je okoli 160, od tega 62 otrok.«

KO ZB za vrednote NOB Kandija Grm in Majde Šilc

Pripravila: Marija Rus

Foto: Dragica Ferbežar

Na zboru članov v februarju 2025 smo v KO ZB Kandija Grm in Majde Šilc prevzeli (organizacijsko in finančno) obnovo zelo zanemarjene spominske plošče na šmihelskem pokopališču, posvečene trem žrtvam fašističnega nasilja v Regrči vasi leta 1942. Grob Jožeta Zupančiča iz Gotne vasi, Franca Mihelčiča in Albina Šmajdka iz Regrče vasi je zaščiten, saj najemnino in cvetno urejanje ob 1. novembru ureja Komunala Novo mesto. Ploščo je obnovil kamnosek Marjan Lukšič in grob ob 80-letnici osvoboditve je danes tak, kot je na sliki. (Marija Rus)

Andrej Detela: »Spomini na strica Frana«

V četrtek, 28. novembra 2024, nam je na prednovoletnem srečanju o spominih na akademika dr. Frana Zwittera spregovoril njegov nečak Andrej Detela, fizik, znanstvenik, umetnik, filozof in danes najbolj poznan kot izumitelj na področju električnih pogonov.

Andrej Detela nam je na srečanju na zelo izviren način obudil spomin na svojega strica, ki je bil 24. oktobra 1905 rojen v Beli Cerkvi. Danes je na njegovi rojstni hiši v središču vasi spominska plošča. Gimnazijo je Fran Zwitter končal v Novem mestu, nadaljeval študij zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je leta 1929 doktoriral. Leta 1938 je postal prvi stalno zaposleni predavatelj zgodovine novega veka na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Med drugo svetovno vojno se je pridružil Osvobodilni fronti, po italijanski okupaciji pa so ga aretirali in marca 1942 poslali v konfinacijo v Italijo. Leta 1943 se je od tam vrnil v Slovenijo, kjer se je pridružil partizanom. Od januarja 1944 do maja 1945 je na Bazi 20 v Kočevskem rogu vodil partizanski inštitut IOOF, edinstveno institucijo v

O Franu Zwitteru

okupirani Evropi. Med vojno je kot ekspert za mejna vprašanja pripravljajl gradiva za povojno določitev jugoslovanskih oziroma slovenskih mej. Po vojni je nadaljeval delo na zunanjem ministrstvu v Beogradu in sodeloval na mirovnih konferencah, najpomembnejša je bila tista v Parizu. Andrej Detela je na predavanju o stricu

osvežil spomin na njune pogovore ter nas še posebej razveselil, ko nam je predvajal dele govorov, ki jih je imel njegov stric na mednarodnih mirovnih konferencah. Nadvse zanimivi so bili njegovi spomini na strica, ki mu je pripovedoval, kako in kje je bival v konfinaciji v Italiji in kako se je z vlakom, peš in s kamionom po kapitulaciji Italije leta 1943 vračal proti Dolenjski. Fran Zwitter je po vojni postal član SAZU ter dopisni član JAZU.

Pred zaključkom obiska Andreja Detele v Hiši žive dediščine v Beli Cerkvi je občinstvo z zanimanjem prisluhnilo še njegovi predstavitvi na temo elektromobilnosti. Prikazan je bil krajši film o električnih avtomobilih s pogonom na osnovi

patenta Andreja Detele, ki so bili testirani v ekstremnih pogojih na zaledeneli mejni reki med Kitajski in Mongolijo. Njegovo podjetje Elaphe izdeluje elektromotorje, vgrajene v avtomobilska platišča. Elaphe je svoje električne motorje vgradil v številne avtomobile; najboljše pa se prodajajo na Japonskem, kjer so uporabljeni predvsem v robotih.

Čas, odmerjen za predavanje, nam je zelo hitro minil, tako da bi mogoče kazalo obe predstavljeni temi, tako spomin na akademika dr. Frana Zwittra kot tudi temo o elektromobilnosti v prihodnje ponoviti, morda tudi vsako posebej. Bil je res zanimiv večer v Zwitterovi dvorani.

Branko Kromar,
OO ZB NOB Šmarješke Toplice

V SREDIŠČU

Mladi pišejo

Tokrat postavljamo v središče ustvarjalno pisanje učencev iz Osnovne šole Frana Metelka Škocjan, ki so se odzvali na razpis literarnega natečaja ob 80. obletnici osvoboditve, ki ga je objavila *Svobodna beseda*. Na natečaju je sodelovalo okoli 45 metelkarjev, učencev 6., 8. in 9. razreda. Razmišljali so o pomenu miru, skušali so se vživeti v vojaka na fronti med 2. svetovno vojno ali v otroka, ki je živel v tem času.

Dandanes, ko se v šolah težko odločajo za sodelovanje na spominskih slovesnostih, natečajih in drugih aktivnostih, ki jih organiziramo v ZB, si učenci Osnovne šole Frana Metelka zaslužijo, da v središče glasila postavimo tiste spise, ki jih je mentorica Irena Pleterski poslala na natečaj.

Dnevnik

Četrtek, 1. april 1943

Minilo je že štiri leta in sedem mesecev od začetka druge svetovne vojne. Še vedno se spominjam dneva, ko sem bil prisiljen zapustiti svojo mater in družino. Vsak dan se borim za obstoj naše države in preživetje. Življenje na fronti je temačno, polno trupel okoli mene, nekateri od njih so tudi moji prijatelji, težko je živeti v takih razmerah. Pogrešam družino in mir, ki smo ga imeli. Človek je zelo čudno bitje, že od nekdaj se vojskujemo. Tega ne morem razumeti. Pobjamo se, za koga? Za kaj

nam to koristi? Kako sovražim ta dela, ki jih moram opravljati. Sedaj pa odidem spat, v upanju, da se jutri zbudim živ.

Petek, 2. april 1943

Preživel še en dan, ubil še več »sovražnikov«, žal mi je za vse njih. Najverjetneje so tudi oni imeli družine doma, ki so jih čakale. Greh, ki sem ga storil, je nedopusten, a moram živeti naprej. Ne bom se vdal, živel bom. Za večerjo smo dobili

konzervo fižola, komaj kaj sem se najedel. Pogrešam jedi, ki sem jih jedel doma.

Sobota, 3. april 1943

Bil sem deležen napada Nemcev. Iznenada je bil moj prijatelj na moji levi ubit. Ravno je razlagal, kako bo odprl pekarno, ko se bo vrnil domov, ko mu je metek prestrelil glavo. V šoku sem začel streljati nazaj. V meni se je prebudila jeza in žalost. Ostal sem živ. Zvečer sem bil prestrašen in pretresen ob dogodku, ki sem ga danes doživel.

Nedelja, 4. april 1943

Danes je bil miren dan. Ni bilo Nemcev, končno sem doživel olajšanje. Gledal in užival sem v naravi. Listje je začelo zeleneti, cvetlice na travnikih so se odprle, vse je bilo mirno, le veter je šumel.

Ponedeljek, 5. april 1943

To pišem med nemškim napadom, roka se mi trese, ne morem pisati. Pišem pa zato, ker vem, da je to zadnji dan mojega življenja. Ne vem, koliko časa bom še živ. Vse se trese, poka in slišim krike svojih prijateljev. Če bo kadar koli moja mati to brala, želim, da ...

Gašper Giodani, 9. a

Mir je naše največje bogastvo

Besedo vojna lahko vsak izreče, a nobeden si je v resnici ne predstavlja.

Babi mi je pripovedovala: »Bila sem sama. Divjala je vojna. Nisem vedela, kdaj bo moj konec. Okoli hiše so se sprehajali vojaki. Slišala sem glasove in nato mir. Nisem se skrivala, saj nisem nikamor mogla iti. Bila sem v svoji hiši, si tiščala ušesa in mislila na konec. Oče je pridivjal in povedal mami, kako požigajo ljudi. Žive so jih dajali v neki prostor in natresli nekaj praška. Ustrašila sem se. Čez nekaj časa je bilo govora o koncu vojne. Vojska se je umaknila. Sploh si ne predstavljam, da bi bila vojna še enkrat.«

Nato sem pomislila na ljubečo mamo in očeta ter sestro in prijatelje. »Kaj če bi bila vojna?« sem se vprašala. Pritekla mi je solza, saj sem zaprla oči in si predstavljala vojno. Samo misel na vojno me je spravila v jok.

Velikokrat vidim, kako prijatelji rišejo vojne in prinašajo umetne pištole. Kurja polt mi gre po rokah. Pogledala sem veliko dokumentarcev in videla stare slike ter posnetke. Ne predstavljam si, koliko solza je bilo pretečenih, koliko dobrih duš se je žrtvovalo, koliko strahu je bilo prisotno.

Mir je meni največje bogastvo. Imam družino, ki me podpira, ki me ima rada, ki skrbi zame in to je največ vredno na svetu.

Julija Zajšek, 6. a

Dnevnik

13. oktober 1943, sredo

Dragi dnevnik, danes je zopet dan, ko se moramo boriti. Še vedno poteka druga svetovna vojna. Počutim se prestrašeno. Pogrešam dom in svoje ljubljene. Doma je živa samo še mati, drugi so umrli. Nekateri sorodniki in prijatelji so uspeli prebežati v varnejše dežele pa svetu. Trenutno se nahajam v Jugoslaviji, na vzhodnem delu. Želim si, da se to čimprej konča. Želim si miru in da bi bili vsi spet združeni. Nikoli mi ni bilo do vojne in do bojevanja, ampak so mi doma rekli, da moram v vojsko. Materi nisem nikoli mogla reči ne. Moja vojaška skupina je polna fantov, jaz sem edino dekle. Hrane ne dobimo veliko, saj jo primanjkuje. Jaz kot dekle tudi ne dobim veliko, saj fantje večinoma pojedjo vse. Ne razumemo se najbolje, razen ko pride do bojevanja, se pa moramo pogovoriti, držati skupaj in se držati dogovorov. Vedno me je strah, če se mi bo kaj zgodilo ... Zanima me, kako se počuti mama, sama in zaskrbljena, ali koga pogreša, ali ji je všeč sami ... Tam doma, na toplem ... Danes so res vsi močno streljali in vse podirali ... Hiše, stanovanja, trgovine, ustanove ... Vse je šlo ... Zanima me, kam so odšli vsi ti ljudje ...

14. oktober 1943, četrtek

Dragi dnevnik, vedno, ko se zbudim, se mi tresejo roke in noge. Vsako jutro se sprašujem, kdaj bo tega konec. Verjamem, da si tega nihče ne želi. Do vojne je prišlo zaradi nestrinjanja med določenimi državami. Grozno se počutim, ko razmišljam o tem, kako po nesreči koga ubijem ... Naš načrt je

rušiti stavbe in uničevati ulice, mesta ... Še vedno pogrešam dom, prijatelje, bližnje. Komaj čakam, da se vsi vrnemo, da bi lahko enkrat začeli znova ... Tudi moji sotrpini imajo svoje sanje ... Vsi smo še mladi, ne zaslužimo si uničiti življenja z vojno. Ne morem si razložiti, kakšen je občutek, ko nekoga izgubiš ... Jaz sem jih že nekaj, samo ne vem, kdaj, vem pa, da zaradi vojne. Zelo me zaboli, ko izvem, da sem izgubila nekoga ljubljenega ... Cele noči se sliši pokanje in grmenje in grozni zvoki kričanja in jokanja ... Tega ne morem več poslušati ... Pomembno je, da z ekipo držimo skupaj in da se to čimprej konča ...

Larisa Kopina, 8. b

Vojna

Bilo je 1. septembra 1939, ko se je v zgodnjih jutranjih urah zgodil napad na Poljsko, mojo domovino. Tisti čas sem bil star deset let, zdaj je minilo pet let od tega. Spomnim se močnih pokov in bombardiranja, ljudje so bežali, kričali, pobijali med seboj, jaz pa sem se samo skrival v omari, ki sta jo imela starša v sobi. Občutek imam, kot da se je to zgodilo včeraj. Po urah prestrašenega čakanja in skrivanja v omari jo je končno nekdo odprl. Bil je nemški vojak. Sprva sem mislim, da je po meni, a zdaj vem, kaj je bilo. Pravil mi je, da naj pohitim in odidem čim dlje iz mesta in da me bo on kril. Dal mi je vodo, hrano in majhen nahrbtnik, v katerem so bile te stvari. Pospremil me je do naših vhodnih vrat in ukazal, naj tečem proti bližnji stavbi kolikor hitro lahko in da naj tam skočim na prevozno sredstvo, ki naj bi bilo tam. Kljub temu da ga nisem razumel, sem vedel, da mi ukazuje, naj stečem do stavbe. Brez kakršnega koli premišljanja sem stekel, kolikor hitro se je le dalo. In res, pri zgradbi je čakalo črno-zeleno vozilo. Previdno sem skočil na zadnji del vozila, da me nobeden ni opazil. Vozilo se je odpravilo v meni neznano, jaz pa na njem. Po celem dnevu vožnje smo se ustavili na cilju. Ko nobeden od nemških vojakov ni gledal, sem se hitro izmuznil v bližnji gozd in nadaljeval svoje potovanje. Ostalo mi je hrane in vode le za nekaj dni; staršev nisem imel več, saj so potem, ko so mi povedali, da se skrijem, izginili. Po nekaj urah hoje

sem v temi zagledal manjšo leseno kočico. Brez premisleka sem potrkal, saj sem bil že pošteno izmučen. Vrat ni odprl nihče, a sem vedel, da nekdo prebiva tu, saj se je kadilo iz dimnika. Vrata niso bila zaklenjena, zato sem vstopil. Potiho sem si ogledal prostor in na mizi zagledal kruh. Pojedel sem tisti kruh in takoj za tem zagledal starca s puško. Govoril je v slovenščini, zato ga nisem razumel. Vprašal me je, če sem nekakšen nemški otrok, ki dela za vojsko. Odkimal sem mu. Stric me je vzel k sebi in zdaj sem tu, pet let pozneje na dan ob koncu vojne. Pišem to besedilo, da bi kdo izvedel za mojo zgodbo.

Maj Antić, 9. a

Dnevnik

2. april 1942, četrtek

Dragi dnevnik, danes sem se zbudila ob šestih zjutraj ob zelo glasnem poku. Vedno me je strah, ko to zaslišim. Šla sem v kuhinjo in si naredila zajtrk. Strah me je bilo, da bo nekaj narobe, saj nikoli nisi varen, ko je vojna. Moja mami skrbi za vse otroke, moje brate in sestre, moj oče pa se bori v vojni, saj je vojak. Po zajtrku smo vsi skupaj molili in se zahvalili, da smo še živi in zdravi. Nimam veliko stvari, ki bi jih lahko počel. Mama mi ne dovoli v šolo, ker je zelo tvegano, da ne bi prišla domov. Vem, da se sprašuješ, ali je šola sploh odprta. Ja, je za otroke, ki nimajo več staršev in nimajo kam iti. Podnevi pomagam mami v hiši. Z mamo smo se odpravili v trgovino, saj nam je primanjkovalo hrane. Kupili sva kruh, mleko, kos mesa. Sadje in zelenjavo imamo doma na vrtu. Skuhali sva kosilo in vsi smo jedli. Popoldne smo se igrali okoli hiše, zvečer pa smo vsi dobili kozarec vode in majhen košček kruha, saj moramo varčevati s hrano. Pred spanjem spet vsi molimo in se zahvalimo za še en dan.

3. april 1942, petek

Danes je bilo vse drugače. Zjutraj so bili zelo glasni poki in vse se je treslo. Mama se je zelo ustrašila. Zunaj je videla vojake. Vprašala sem, kaj je narobe. Ni hotela, da bi me skrbelo, zato je rekla, da nič. Čez pet minut mi je rekla, naj grem po brate in sestre in

naj jih peljem v shrambo, ki je bila pod zemljo. Vedela sem, da so vojaki prišli v vas. Mama je šla po nekaj hrane in vode. Hotela je ostati mirna, da nas ne bo skrbelo, a jaz sem vedela. V shrambi smo se stiskali in molili tri ure. Počasi sta se zvok in tresenje umirila. Za vsak primer smo v shrambi ostali še eno uro. Naša vas je precej majhna, zato so jo kar hitro obdelali. Mama je šla pogledat, ali se je končalo. Na srečo se je. Prišla je po nas in rekla, da ni nič hujšega. V hiši smo ostali še nekaj časa, da se je vse razkadilo. Čez nekaj časa smo šli ven pogledat stanje. Cela soseska je bila uničena, naša hiša je še kar stala, zunaj je bilo nekaj mrtvih. Ugotovili smo, da je bil eden od mrtvih naš bližnji sosed, ki je bil vojak. Sosedovi so bili zelo žalostni. To noč smo šli vsi v eno sobo, kjer smo spali v primeru napada. Pred spanjem smo molili in se zahvalili, da ni bilo nič hujšega. Pri nas vedno molimo za očeta, da je še živ in da se vrne, ko bo konec.

Manca Vene, 8. b

Otrok z neuresničljivimi sanjami

Nedelja, 24. 12. 1939

Vse je enako. Prebudili so me kriki na ulicah ter tanki. Želela sem si, da sanjam. Imela sem oblečeno rožnato krilo in črno majico, ki mi ju je naredila mama. Mamo so odpeljali vojaki, očeta pa nisem videla že dva meseca. Imam le še sedem let mlajšo sestrnico Loti, za katero skrbim. Živim na Poljskem. Ime mi je Lara in obiskovala sem zadnje leto osnovne šole. Želela sem si postati veterinarka, vendar so se moje sanje porušile, ko sem ostala brez staršev. Skrivam se pred ljudmi, ki me želijo ubiti, čeprav jim nisem nič storila. Z Loti živiva v kleti, v kateri imava posteljo, mizo, stol in umivalnik. Hodim v sosednjo ulico delat, da bi Loti nudila več, vendar ne zmorem. Na ulicah je vse več vojakov, ki se jim moram izogibati.

Ponedeljek, 25. 12. 1939

Prebudila sem se v strahu, kaj se bo zgodilo. Danes je božič. Imam želje oziroma sanje, ki so nemogoče. Želim si staro življenje. Želim se zbuditi brez strahu, z očetom in mamo ter oditi v šolo. Želim si postati nekaj posebnega. Želim postati nekdo, ki pomaga drugim. Vedela sem, da se to ne bo zgodilo,

zato sem pokrila Loti z raztrgano odejo, ogrnila umazano ruto in odšla na ulico. Na ulici sem videla polno vojakov, ki ne vedo, kaj delajo; ne vedo, komu bodo uničili življenje. Tukaj ne morem ničesar spremeniti. To je moje otroštvo in življenje ...

Neža Pungerčar, 9. a

Spoznanje pravega strahu

Zgodilo se je tistega dne. 1. 9. 1939. Še vedno me zmrazi, ko pomislim na ta dan, ko pride ta grozni datum. Tistega dne sem ugotovila, kaj je pravi strah. Bil je čisto navaden sončen dan in z družino smo gledali stare fotografije. Bila sem še čisto majhna in ne spomnim se vsega. Naenkrat sem zaslišala zelo glasen pok. Sprva sem mislila, da je začelo grmeti ali pa da moj brat posluša glasno glasbo. Ampak ni bilo to, okoli mene so začeli postajati vsi panični. Mama me je prišla za rame in rekla, naj se ne bojim. Z mirnim, nežnim glasom mi je povedala, da se bomo nekam preselili, kjer si bom našla nove prijateljice. V očeh so se ji nabirale solze. Ledene solze, ki so zdaj kapljale na tla. Prijela sem jo za lice in jo vprašala, čemu joče. Povedala mi je, da je vesela, da gremo drugam in da bo vse v redu. Zadovoljila sem se s tem odgovorom, saj nisem poznala drugega pojasnila. Tekli smo stran, bila sem prepričana, da naš novi dom ne bo odšel, in zato nisem vedela, zakaj tečemo. Ampak smo. Celo babi in moja mlajša sestra. Dedija in očeta pa ni bilo. Ostala sta doma in obljubila, da se vidimo v novem domu. Tekli smo in tekli, dokler nismo prišli do velike, zarjavele ograje z bodečimi zobmi na vrhu. Mama je bila takoj za mano in mi podala roke, da splezam čez. Seveda sem bila premajhna, zato sem se urezala v ostre zobe. Takoj za menoj je prišla še ostala družina. Malo smo še hodili in prišli smo do reke. Pili smo, saj smo bili zelo izmučeni, nato smo nadaljevali pot. Za nami se je oglašil še en glasen pok in začeli smo teči hitreje. Mračilo se je in postajalo me je strah. Hodili smo po gozdu. Končno smo se ustavili; nabrali smo palice in suho listje, da bi zakurili ogenj. Pojedli smo hrano, ki smo jo našli v gozdu in kmalu sem zaspala v bratovem naročju. Bilo mi je toplo, vedela sem, da sem v varnih rokah, ampak me je bilo kljub temu strah. Zjutraj smo nadaljevali pot, in ko smo prišli iz gozda, smo videli

ljudi, ampak niso se mi zdeli prijazni. Bili so v temnih in močnih oblekah. Ob strani pa so imeli orožje. Niso nas pustili naprej iz neznanega razloga. Mami se je s strahom v očeh pogovarjala z babico in odšli smo po ozki poti, dokler nismo zagledali vrat, ki vodijo na drugo stran. Ob vratih so ležali ljudje, po oblekah so imeli rdeče madeže in tekočina, rdeča kot kri, jim je curljala iz rok in drugih delov telesa. Mama je bila že celo pot zelo šibka in nenadoma se je zgrudila na tla. Vsi so začeli jokati in skušali so jo rešiti. Vendar zaman. Tekla sem, ker sem se bala. Tekla sem stran in nisem gledala nazaj. Ne spomnim se več, kako, ampak zbudila sem se v sobi in obkrožale so me medicinske sestre. Tam sem ostala, ker nisem vedela, kje so drugi člani družine. Mogoče niso niti vedeli, da sem pobegnila, ker so reševali mamo. Nato so me poslali v hišo, kjer je bilo mnogo drugih otrok in čakali smo na druge starše, ki jih nismo poznali ... Nekoč so prišli tudi pome. Do osemnajstega leta sem živela z neznanci, nato sem se preselila in poskusila zaživeti na novo, ampak še vedno me preganja ta spomin ...

Nika Zajšek, 9. a

Bile so le sanje

Sem deklica Nina. Živim v majhni vasici sredi ničesar. Ta dnevnik posvečam mami. Bil je začetek septembra leta 1939. Datuma ne vem, saj nimam nikjer zapisanega. Slišala sem krike in poke. Strah me je bilo, bila sem sama v kleti. Nisem vedela, kaj naj naredim, samo molila sem, da se moji bližnji vrnejo živi. Doma nismo imeli kaj preveč hrane, tako da sem bila hvaležna res za vsak kos kruha.

Minilo je nekaj mesecev in novo leto je bilo okoli. Bilo je leto 1940. Vojna je še vedno trajala. Sama sem bila v kleti, a naenkrat slišim velik pok. Kot bi padlo nekaj zelo ogromnega blizu mene. Strah me je bilo, zato sem stekla k razbitim vratom in pogledala, kaj se dogaja. Videla sem ogromen tank in polno trupel na tleh. Jokala sem. Bilo me je tako strah. Želela sem, da se vojna čim prej konča.

Bilo je leta 1943. Stara sem bila že 16 let. Imela sem velike sanje, želela sem postati zdravnica. Doma sem pomagala, če je bil kdo ranjen. Nisem več

vedela, kaj naj delam in kako naj se počutim. Vojna je trajala že štiri leta, počasi sem imela dovolj tega. Mučilo me je to, da sem vsak dan v strahu, ali se bo komu kaj zgodilo. Minevale so ure, dnevi, meseci in leta.

V letu 1945 se je vse spremenilo, naša družina ni imela več denarja za vodo in za kruh. Vojna je še vedno trajala, cene so bile višje in večina trgovin je bilo zaprtih. Prodajali so samo neznanci. Lačna sem že en teden. Hočem umreti, ne morem več. Mami, če bereš ta dnevnik, pomeni, da sem na boljšem ... Hvala vam vsem ... Srečno ...

Nina Rupar, 9. a

Z vozom do Nemčije, 2. 4. 1940

Minil je še en dan, poln strahu, a hkrati upanja. Vsak dan se mi prepletajo misli, kam naprej od tod. Ničesar nimam več. Danes so nam vzeli še to, kar smo imeli, zdaj imam le še oblačila, ki jih nosim zdaj. Z bratom in materjo vsak dan iščemo novo zavetje, vendar moramo biti pozorni na vse. Še včeraj smo bili pri starih prijateljih na Nizozemskem, zdaj se že peljemo na starem vozu proti Nemčiji. Oče je moral v taborišče. Nisem prepričana, kaj točno tam počne. Mati pravi, da opravlja težka kmečka opravila, Nemci pravijo, da je namenjen prevzgoji. Ravno zdaj se peljemo mimo enega, vsakodnevno se kadi iz velikih dimnikov. Vonj je zelo neprijeten, pravijo, da tam zažigajo naša stara oblačila. Stara mama in ata sta tudi tam; zelo me skrbi zanju, saj sta že stara in uboga. Mati cele dneve joče in pravi, da bo vse v redu, čeprav vem, da to ni res. Strah me je, ne spomnim se dneva, ko ne bi prosila za življenje in mir. Cel dan poslušam uboge vojake, proseče usmiljenja in miru. Na vozu smo vsi strnjeni drug do drugega, imamo le majhno okence, skozi katero lahko opazujem vojake na fronti. Ne vem, kam nas peljejo v Nemčijo, ne vem, koliko dni nam preostane, ne vidim konca, morda je zdaj to naše življenje. Mati me lahko le še tolaži: »Zdrži še malo, kmalu dobimo hrano in vodo, kmalu bomo spet na varnem.«

Viktoria Hočevar, 9. a

Dnevnik

Nedelja, 13. junij 1943

Dragi dnevnik, minilo je že osem dni, odkar so nas vojaki odpeljali iz naše domače vasi. Vsak dan je prihajalo več ljudi, nekateri so bili tudi iz naše vasi. Pripovedovali so nam, kako vojaki uničujejo našo vas. Vsak dan moramo zgodaj vstati in takoj začeti delo; nekateri kuhajo, pomivajo, drugi pa pomagajo svojim staršem. Jaz nisem še našla svojih staršev. Želim si spet videti družino. Vem, da niso bili pripeljani z menoj, zato vsak dan upam, da so na varnem in toplem kraju.

Ponedeljek, 14. junij 1943

Dragi dnevnik, minilo je devet dni, odkar so nas

odpeljali iz vasi. Še vedno nisem našla družine, sem pa našla dekle, staro približno toliko kot jaz, veliko sva se že pogovarjali in spoznali druga drugo. Povedala sem ji, da pišem dnevnik in sem ji predlagala, da bi ga tudi ona začela pisati. Deklica mi ni hotela povedati imena, saj mi ga bo povedala naslednjič, ko se vidiva. Tukaj smo zaprti v velikem prostoru sredi travnika z malo drevesi.

Torek, 15. junij 1943

Dragi dnevnik, končno sem izvedela ime deklice, s katero se družim, ko mi je dolgčas in ko končam z delom. Ime ji je Tinkara. Izvedela sem, da tudi ona nima svoje družine tu. Odločili sva se, da bova skupaj preživeli nadaljnje dni. Prišli so vojaki, imeli so ogromen tank, ampak ti vojaki niso bili prijazni

...

Zala Žbogar, 8. b

SPOMINI

Partizanska učiteljica

Ob koncu vojne begunka

Z Majdo Henigman se večkrat srečava v Domu starejših občanov v Šmihelu. Včasih poklepetava o naših Toplicah in Topličanih, ki jih je spoznala, ko je bila učiteljica na naši šoli.

Zadnjič mi je pripovedovala o tistih hudih časih, ko je pri nas divjala druga svetovna vojna. Stari sedem let so Majdi, rojeni Škufca, umrli starši. Potem je živela pri teti v Jurki vasi, končala osnovno šolo in med vojno tudi meščansko. Spominja se, da so v vas pridivjali Italijani in poiskali nekatere vaščane, vključene v OF. Med temi je bila tudi njena teta in ko so teto peljali proti kamionu, je ta odrinila Majdo, češ ta pa ni naša. Teta je bila skoraj pol leta zaprta v novomeških zaporih in z njo je bila zaprta tudi učiteljica Jožica Venturini. Ko je bila Majda v zadnjem letniku meščanske šole, je želela postati učiteljica. Nastopile so težave – kje bo študirala, kje bo stanovala ... Težave ji je pomagala premostiti

Jožica Venturini, ko sta se s teto vrnila iz zapora. Uredila je, da je bila Majda sprejeta na učiteljske v Ljubljani, preskrbela ji je tudi stanovanje pri uršulinkah v Ljubljani. Majda se spominja trenutka, ko je dobila obvestilo, da je sprejeta. Nasmehnila se mi je in rekla: »V obvestilu je med drugim pisalo, da moram s seboj vzeti toaletne potrebščine. Kakšne so te potrebščine, nisem vedela, ker besede toaleta nisem poznala. Besedo mi je razložila Jožica in priskrbela tudi potrebščine.« Majdini načrti za šolanje so zaradi

kapitulacije Italije propadli. Ko so kraje po kapitulaciji Italije zasedali Nemci, se je njihova družina umaknila v bolj varne Poljane.

V knjigi *Partizansko šolstvo na Slovenskem* piše, da je bila po kapitulaciji Italije vzpostavljena ljudska oblast in med drugim je zaživelo tudi šolstvo. Pokazalo se je, da je treba že med vojno poskrbeti za kolikor toliko urejeno šolsko življenje, predvsem pa za učitelje, ki bodo seznanjeni s temeljnimi značilnostmi šolskega dela in s temelji vzgoje in izobraževanja. Pokazalo se je še, da primanjkuje učiteljev in bežni pregledi načrtov za prihodnost so pokazali, da bo tudi po osvoboditvi manjkalo učiteljstva, zato so se politični in prosvetni forumi odločili za nekaj temeljnih pedagoških tečajev.

Ta odločitev je vplivala tudi na Majdino življenjsko pot. Na petnajsti rojstni dan je bila Majda sprejeta v SKOJ. Sprejela jo je Mara Rupena in ob tem dejala: »Naj bo sedaj domovina tvoja mama.« Ker je bila skojevka, je tovariš Grašič izvedel za njeno željo po učiteljskem poklicu ravno v času, ko so iskali kandidate za prvi učiteljski tečaj v Dobličah. Poleg Majde je bilo kar nekaj kandidatk z našega področja sprejetih na prvi učiteljski tečaj, ki se je začel 26. julija 1944. Kot se spominja Majda, so predavanja potekala od 8. do 21. ure z vmesnimi odmori. Predavali so predvsem pedagoške predmete, zadnja dva tedna pa sta bila namenjena nastopom bodočih učiteljev, ki so potekali dopoldne in popoldne. Vsako dopoldne in popoldne sta imela po dva tečajnika praktični nastop. Po nastopu so se pogovarjali o njem in ocenili dobre in slabe strani kandidata. Pri učenju so si pomagali s skromnimi zapiski, pogovori, ponavljanjem, pojasnjevanjem gradiv. Za prehrano tečajnikov je poskrbela okrajna gospodarska skupina, za varnost pa razne partizanske skupine v okolici Doblič.

Majda je takoj po končanem tečaju dobila dekret, da gre učiti otroke v Šmihel pri Žužemberku. Tu ni smel nihče izvedeti, da je partizanska učiteljica. Stanovala je pri Majorskih in tudi jedla je pri njih. Tudi z gospodom župnikom sta si bila »na roke«. Iz tega časa se spominja hajke domobrancev, ki so hodili po vasi. Rešil jo je župnik, ki jo je potegnil v župnišče, ji dal v roke vedro vode, metlo in krpo ter domobrancem pojasnil, da je to njihova dekla.

Potem se Majdi orosijo oči, ko se spomni dogodka z jabolkom. »Še danes jih vidim, tiste poželjive poglede mojih učencev na jabolko, ki sem ga dobila od domačinke. Vprašala sem jih, če bi ga radi. Nič niso rekli, le gledali se ga. Pa sem se spomnila in rekla, da bomo naredili tako, da bo vsak enkrat ugriznil vanj in stvar je bila rešena.«

Proti koncu vojne so divjale zadnje sovražnikove hajke in Majda se je morala vrniti domov v Poljane, od koder pa so se krajani že umikali proti Srbskim Moravicam. Z njimi je odšel tudi VII. korpus, ki je pot nato nadaljeval proti Trstu. Tudi v Moravicah so na hitro organizirali začasno šolo za begunce in tu je Majda dočakala konec vojne.

Prišla je svoboda in Majda je morala 1945. leta opraviti še en učiteljski tečaj v Novem mestu. Potem je prišla v naše Toplice. Učila je učence prvih razredov, pa tudi v višjih razredih je bilo treba vskočiti. V višjih razredih je poučevala srbohrvaščino. Pri pedagoškem delu sta ji veliko pomagali učiteljici Šobarjeva in Budnova, pa tudi tovariša Grašič in Gregorc. Kar nekaj stvari, ki jih je potrebovala pri pouku, pa je dobila pri Konvalinkovih.

Marsikaj je bilo po vojni drugače kot danes. Učenci so imeli v šoli verouk in tudi molilo se je. Zjutraj se je pouk začel s telovadbo, učenci pa so se morali pogosto udeleževati delovnih akcij. Učenci so morali po njivah obirati koloradske hrošče, pripravljati drva in pomagati pri obnovi porušenih hiš. Veliko njenih učencev je že pomrlo, tisti pa, ki so še živi, se je spominjajo kot dobre, skrbne učiteljice. Mnenja so, da je škoda, ker je zapustila učiteljske vrste. Majda je namreč po poroki s pokojnim Tonetom Henigmanom, direktorjem nekdanje tovarne BOR, zapustila prosveto.

Takole mi je rekla 98-letna Majda Henigman: »Veš, Miša, bilo je hudo v tistih časih, pa smo zaradi tovarštva in vere v lepšo prihodnost premagali vse. Zame pa je še vedno najlepši učiteljski poklic, saj daje učencu temelj za nadaljnje življenje. Žal je danes premalo cenjen,« je svojo pripoved končala Majda Henigman.

Helena Miša Kulovec

Partizansko zdravstvo

(ob 80. letu zaprtja partizanske bolnišnice Topolovec v Črešnjevcu)

»Zemlja me uči svobode – kot orel, ki leti po nebu.
Zemlja me uči poguma – kot drevo, ki stoji samo.«
(Indijanske misli in molitve)

Po pravici povedano, ne vem, kako začeti. Sem drevo, rastlinica ali mogoče duša iz onostranstva. Sem sraka, ki v vpijajoče se nebo tuli, poje? Sem drevo, starka, ki kljubuje in prosi, še trenutek mi dajte, da povem – kaj in o čem? O »kurbi«, ki se ji reče VOJNA. Ampak o tistem dobrem, ki ga je pustila. O humanosti, svobodi in ljubezni.

LJUBEZENI je več vrst? Ne, je ena in edina: LJUBI BLIŽNJEGA!

Slovensko zdravstvo se je odzvalo klicu boja za svobodo slovenskega naroda. Bilo je že ob partizanskih borbah in reševalo, zavarovalo in zdravilo njihove rane. Že prvi partizani so bili oskrbovani v okupirani – ilegalni Ljubljani. Z rastočo osvobodilno vojsko je bilo v številnih ofenzivah vedno več žrtev in ranjencev, ki so potrebovali varno pomoč in oskrbo.

Že na pomlad 1942 se je partizansko odporniško gibanje razmahnilo in odhod večjega števila zdravnikov na osvobodeno ozemlje je bil dokaz predanosti in pripadnosti k uporabi proti trem okupatorjem: nemškemu, italijanskemu in ustaškemu. MORALNA IN ETIČNA DRŽA slovenskih zdravnikov. Njihov namen je bil, da postavijo kakovostno organizacijo zdravstva v

odporniških enotah in tudi v zaledju – za civilno prebivalstvo. V prikritih in tajnih bolnišnicah na osvobojenem ozemlju so postavili civilno saniteto s ciljem, da bi razbremenili partizanske enote z ranjenimi borci. To je bila posebnost NOB v uporni Jugoslaviji in v svetu. Ranjenci borcev niso obremenjevali.

Slovenska partizanska saniteta je postavila celotno organizacijo v dobro oskrbovanih bolnišnicah, skritih pred sovražnikom in sodelavci okupatorja oz. izdajalci naroda v težko dostopnih krajih in predvsem gozdovih. Vse partizanske enote so imele sanitetne referente, zdravnike in medicince.

Vsi, ki še danes v 21. stoletju, 80 let po koncu morije druge svetovne vojne, vedno bolj in na različne načine krčevito opravičujejo labilnost in preračunljivost v boju za osvoboditev, ne morejo doumeti, da se je velika večina njihovih rojakov odločila za osvoboditev in ne za udinjanje okupatorju. Kdo? Večina takratne inteligence vseh svetovnih nazorov. To niso bili, kot trobijo, le komunisti. Očitno jim ni jasno, kdo je sestavljal jedro KP, od leta 1920 prepovedane v Kraljevini SHS, v kateri so tudi njihovi predniki (dr. Korošec in SLS) krojili usodo ne le naroda, ampak tudi najbolj ponižanih in izkoriščanih beračev, kmetov, delavcev. Na stran slednjih je leta 1941 stopila večina inteligence. Upam, da je jasno, kdo je inteligenca? Znanstveniki, pisatelji, pesniki, zdravniki, učitelji ... in tudi duhovniki – ti so bili

Lesen kamen

Zgornji Hrastnik

hrbtenica slovenskega narodnega prebujanja v 18. in 19. stoletju (Pohlin, Vodnik, Slomšek, Krek ...) – in vsekakor moj profesor na FF v Ljubljani, dr. Metod Mikuš.

Klicu domovine k osvobodilnemu boju se je aktivno priključilo več kot 250 zdravnikov in zdravnic in 270 študentov medicine. V štiriletnem boju je bilo na Slovenskem zgrajenih 247 postojank, v katerih so nudili zdravniško pomoč in zdravljenje 22.000 ranjencem in bolnikom. V vseh postojankah je bilo urejenih 4220 ležišč. V postojankah so poleg osnovnega zdravljenja izvajali tudi zahtevne kirurške posege. Na terenu so delovale mobilne ekipe. Urejene so bile porodnišnice in redna pediatrična oskrba novorojenčkom in mamicam. Poskrbeli so tudi za obred prejema sv. krsta (Spodnji Hrastnik in Planina) in krščanskega pokopa s simbolom križa na gomili.

Za zagotovitev strokovne pomoči so vključili in na tečajih izučili za nudenje prve pomoči 3105 bolničark in bolničarjev, ki so bili razporejeni v bolnišnicah in v partizanskih enotah. Oskrba z zdravili je bila zagotovljena iz skritih lekarn in skladišč. Velik je bil prispevek civilnega prebivalstva. Semičani so bili neutrudni pri zagotavljanju vsestranske oskrbe (hrana, povoji, zdravila, tobak ...). Tudi sami so izdelovali potrebna zdravila in kirurške pripomočke. V času največje vojne vihre so veliko prispevali zavezniki (v Belo krajino 180 letal pomoči iz Velike Britanije, Avstralije, Sovjetske zveze in Nove Zelandije) in njihovi zdravniki (dr. Lindsay Rogers).

Tudi evakuacija na stotine ranjencev in invalidov iz partizanskih bolnic z letališč na Notranjskem in v Beli krajini v Italijo so občudovanja vredna dejanja. Zvestoba naroda partizanski vojski, pomoč in oskrba bolnišnic in ranjencev je v ponos vsem, nekoč in danes. Sovražnik je čutil, da je odporu Slovencev največja moralna in etična opora dobro organizirana skrb za ranjene, bolne in invalidne borce. Uspelo mu je odkriti 14 bolnišnic in ubiti 164 ranjencev.

Na območju občine Semič so za potrebe borcev in civilnega prebivalstva delovale partizanske bolnišnice: Zgornji Hrastnik, Spodnji Hrastnik, Lesen kamen, Kremen, Planina, Vinica, Topolovec in

Zgornji Hrastnik (grobišče)

Spodnji Hrastnik

Planina

začasna bolnišnica dr. Mihelčiča. Kljub stalnim ofenzivam in izdajam okupatorjevih sodelavcev ni bila nobena od teh odkrita. Najbližje nam je huda ura doletela bolnišnico Pugled blizu žage Rog. Izdal jo je človek, ki je bil kot bolnik deležen nege v tej bolnišnici. Tu se je začela nikoli preživeta kalvarija znanega zdravnika dr. Andreja Otona Župančiča - Mika.

Zdravniki, predani boju za svobodo, so žrtvovali svoje življenje kot borci, talci ali taboriščniki – 48,

med medicinci je bilo 50 žrtev, 182 bolničark in 101 bolničarjev.

»Veliko?« »Ah, kaj pa je to, mojih ste pobili 30.000 ... ali koliko že?« zvenijo po osemdesetih letih od NOB vedno glasneje besede v hramu kulturne in cerkvene »hrane«.

Partizanski kirurg dr. L. Rogers je v svoji knjigi dobesedno citiral besede vrhovnega poveljnika NOV in POJ Josipa Broza Tita:

»Tri stvari bi rad od vas,« mi je rekel Tito.

»Pomagajte zdraviti naše ranjence tukaj v Bosni. Prosite, kot lahko samo vi, da bi naše ranjence iz vseh delov države evakuirali v Italijo. In povejte svetu, kako trpimo.«

Literatura:

Ivan Cibic Mirko, Partizansko zdravstvo, članek, SAZU, Ljubljana, 2013.

Fotografije, vse Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije

Rosa Mohar,

Združenje borcev za vrednote NOB Semič

Ob stotem rojstnem dnevu

Anici Žnidar smo 25. januarja 2025 čestitali ob njeni stoletnici. Obiskali smo jo predstavniki KO ZB NOB Mestne njive - Ločna - Mačkovec in ji čili ter nasmejani izrekli voščilo ob visokem jubileju. Med kramljanjem je urejala v vazo šopek vrtnic in pripovedovala o časih, ki jih je preživljala v času narodno osvobodilnega boja v Bršljinu, Čefidljevi gostilni, ki so jo takrat obiskovali okupatorjevi vojaki in domobranci.

Večkrat je med goste zašel tudi domači aktivist ali tudi partizanska patrolja. Ob takih trenutkih je bilo kar čutiti napetost zaradi bojazni, da bo prišlo do streljanja. Končalo se je mirno. Izrečene so bile ostre besede in vsak je šel na svoje. Partizani nazaj proti Frati in proti Kamencam, domobranci v svojo postojanko. Običajno je po takih srečanjih še dolgo pokalo iz bunkerjev okoli mesta, ker je bilo vsem javljeno, da so v mestu partizani. Anica je pripovedovala, da so tam na studenec v Kamencah hodili po vodo tako okupatorjevi vojaki kot partizani, ki so trdno držali okoli mesta sklenjen obroč. Ob gostilni je bila tudi zapornica, kjer so pregledovali vsakega prišleka v mesto in iz mesta. Prigod okoli zapornice bi bilo verjetno za eno knjigo. Spominjala se je tudi dogodkov ob kapitulaciji italijanske vojske, praznjenja skladišč in odvoza različnega materiala proti Rogu. Po teh dogodkih se je obisk v gostilni močno zmanjšal, saj je večina železničarjev in mladih odšlo v partizane. Po prihodu Nemcev so v okolici ostali le ostanki

belogardistov lažnega štajerskega bataljona, tistih iz Šentjošta, ki so se hoteli izmuzniti skozi partizanski obroč.

Svoboda v maju 1945 je vsem pomenila konec vojne. Domov so se vračali pregnani, izseljeni in tisti, ki so preživeli napore v gozdovih. Padlo je veliko znancev in domačinov, med njimi cela Vovkova družina.

Dokler je še zmogla, je rada postala ob katerem od spomenikov padlih in obešenih, položila cvet in porekla: »Mir, mir naj bo.«

Anico vsi krajanji poznamo kot delavno, saj smo jo videvali na vrtu in sadovnjaku ob hiši, z njo poklepetali in si izrekli zdravja.

Jože Pečnik,

KO ZB NOB Mestne njive - Ločna - Mačkovec

ZAPUSTILI SO NAS

Tonko Milić

(1927–2024)

Tonko Milić je bil član OO ZB za vrednote NOB Dol. Toplice. Z njim smo se srečevali ob njegovih rojstnih dnevih in ob novoletnih praznikih. To so bila nepozabna prijetna srečanja, polna smeha in obujanja Tonkovih spominov na vojni čas. Lani tega srečanja ni bilo več. Še je dočakal svoj 97. rojstni dan, proti koncu oktobra pa je prišel njegov zadnji dan.

Sodeloval je pri osvoboditvi Trsta, dočakal svobodo in se nato s 4. splitsko brigado odpravil v Srem. Ostal je v vojski, nadaljeval šolanje in 1952. leta ga je pot pripeljala v Slovenijo. Tu je spoznal svojo bodočo ženo, s katero sta v zakonu imela dve hčerki. Zaradi službovanja v vojski se je družina večkrat selila, nekaj časa pa so živeli tudi ločeno.

Pred upokojitvijo je Tonko zaprosil za premestitev v Slovenijo. Dobil je službo kot operativec 31. divizije. Po upokojitvi je zaživel ob ženi in tašči v Meniški vasi. Kmalu mu je smrt vzela obe in dolga leta je ostal sam. Veselje sta mu delali hčerki s svojima družinama.

Tonko je bil zelo navezan na svoj Dubrovnik in z leti ga je vse bolj pogrešal. Žal ga je moral zapustiti zaradi vojne, zaradi spleta okoliščin in kariere. Usoda ga je pripeljala v Slovenijo, kjer je zdaj tudi njegov poslednji dom.

*Helena Miša Kulovec,
OO ZB NOB Dolenjske Toplice*

Tončka Ivanež

(1924–2025)

Tončka Ivanež je bila ženska številnih interesov in sposobnosti. Poseben dar je imela za opažanje lepega v naravi. Uživala je v opazovanju drobnega cvetja, posebnih listov, semen in plodov. Kaj hitro je v mislih našla, kaj bo iz njih oblikovala.

Z vsakim likovnim izdelkom je izražala svoj pogled n življenje in dogodke. V ustvarjanju je našla del sebe in kdaj pozabila na svet, ki ni vedno prijazen. Ena izmed botaničnih slik nas spominja na Tončko Ivanež v pisarni ZB NOB Novo mesto.

*Jožica Fabjan,
KO ZB NOB Žabja vas*

Slavka Pirc

(1955–2025)

Februarja 2025 smo na zadnjo pot pospremili tovarišico Slavko Pirc iz Čučje Mlake. Za njeno sodelovanje, poti in vezi se ji iskreno zahvaljujemo.

Slava ji!

OO ZB NOB Škocjan

*Tišina, tišina, tišina ...
(Samo veter v brezah mrmra.)
Nikogar. –
Le zvezde in mi
in žalost okrog srca ...
(Ivan Minatti)*

Poslovil se je Anton Kunc

Med starimi koreninami vznika novo življenje, narava je nastavila liste soncu, češ, naj vsak pomladni dan prinese nadaljevanje življenja. To nedeljo ni bilo tako. Brez slutnje, da se njegovo življenje izteka, nas je nepričakovano in iznenada zapustil Tone Kunc. Brez slovesa. Zato smo še bolj ganjeni v bolečini in z zavestjo, da je resnično prenehal biti.

Rodil se je v vasi Kalce, danes je to že del Logatca. Njihova kmetija je bila le dva kilometra od meje med Italijo in kraljevino Jugoslavijo. Spoznal je življenje Slovencev pod pritiski Italijanov in v njegovem spominu so bile še vedno žive slike prebežnikov Slovencev. Njihova družina je bila zavedna, oče se je vključil v partizansko gibanje, odšel v partizane, bil ujet in odpeljan v Mauthausen, od koder se ni več vrnil. Mati se je potem sama borila za preživetje otrok. V času nemške okupacije je pri njih živel nemški oficir. Vedel je, da je njihova družina partizanska in v nekem pogovoru, zakaj jih ni izdal, je odgovoril, da zato, ker se je njihov oče v partizanih boril za svoj narod. Takrat je ošvrknil tudi izdajalce, češ da ne vedo, kaj bodo z njimi po vojni.

Kadar smo bili pri Tonetu, je obujal tudi spomine na osnovnošolska leta in na učne jezike. Prva leta je bila to slovenščina, po italijanski okupaciji italijanščina, nato nemščina in nazadnje ruščina. Po končani osnovni šoli ga je pot zanesla v Šentvid pri Ljubljani, pa v Stražo na GAP, kjer se je izučil za

avtoelektrikarja. Tu je spoznal svojo Ido in si z njo ustvaril družino. Zaposlil se je na GORJANCIH, preživel vojaški rok v Zemunu in nato služboval v Kočevju. Z ženo sta si zgradila hišo na Dolenjem Polju, a po vselitvi se je zaposlil v delavnici AVTOKOČEVJA v Zagrebu. Domov se je vračal le ob koncu tedna.

Pokoj je preživeljal v hiši na Dolenjem Polju. V začetku so bili njegovi vsakodnevni obiski s številnimi kolegi na kavici v Straži. Ker ga ni več, je zadnji med njimi ostal Marko Krštinc sam. Kljub visokim starosti je obdržal voziški izpit do konca. Včasih ga je pot z avtom zanesla na pokopališče k ženi, nato je rad pohajkoval po TUŠ u, spil kavico s poslednjim prijateljem Šmajdkom in se nato vrnil na kosilo k hčerki Idi. Rad je hodil na obiske v delavnico k sinovom vnukinje Jane, še pred kratkim jima je obljubil, da jima bo pomagal pri napeljavi elektrike njunega starega štiri pogonskega avta.

Imel je še ogromno načrtov, izumljal je orodja s katerimi si je olajšal delo. Zadnja taka stvar je bil pripomoček za sajenje fižola. Letos ga je že posadil, pa tudi njegova solata na vrtu lepo uspeva. Res mu ni dela nikoli zmanjkalo.

Poleg dela doma ni pozabil dolžnosti do domovine. Bil je član Društva za vzdrževanje partizanskih grobišč v Rogu in se redno udeleževal društvenih akcij. Bil je tudi naš član borcev za vrednote NOB

Dolenjske Toplice in hvaležni smo mu za vse njegove nauke in nasvete za delo v združenju. Njegov vzor je bila vedno peterokraka zvezda, nam pa bo ostala kot simbol svobode.

Prišel je čas za počitek, naj počiva mirno ob svoji ženi Ildi.

*V imenu OO ZB NOB Dolenjske Toplice
Helena Miša Kulovec*

Poslovia se je Zalka Bučar

Pomlad je. Vse se prebuja, zeleni in cveti, pa je zima ravno pred tednom dni spet pokazala svoje zobe. Zbudili smo se v mrzlo z ivjem in slano pokrito naravo. Verjetno je njen pogovor s Tomažem tisto ponedeljkovo popoldne, ki ga je kot po navadi preživljala pri njem, tekel o pozebi v Toplicah in Beli krajini. Posledic ni več videla, ker je kmalu po vrnitvi v Dom starejših odšla tja daleč k večnemu počitku.

Zalka je zelo mlada zapustila rodno Belo krajino in 13 let stara odšla k sestri v Ljubljano. Čas je tekel, zaposlila se je in spoznala svojega Jožeta. Poročila sta se, a vajena življenja na vasi sta si začela postavljati hišico v naših Toplicah v neposredni bližini Jožetove rojstne hiše ob Sušici. V njej sta v pokoju preživela veliko lepih dni. Uživala sta ob delu v sadovnjaku, na vrtu, pa tudi s kokošmi sta imela veliko veselje. Kar nekaj let je njun petelin pel budnico krajanom z Griča. Vključila sta se tudi v društva, še posebno je bilo opazno Jožetovo delo v Društvu upokojencev. Tu mu je bila v veliko pomoč, sicer pa pregovor pravi, da za uspešnim moškim vedno stoji uspešna ženska.

Leta so tekla in prinašala s seboj starostne tegobe. Takrat sta jima priskočila na pomoč Tomaž in Andreja. Najprej je omagal Jože, pri njej pa so se

začeli zlomi. Odločila se je, da bo kljub poškodbam ostala doma. Ob toplem in sončnem vremenu je posedala na klopci ob hiši, a tudi tu njeni roki nista mirovali. Vedno je imela na mizi pred seboj neko zaposlitev. Včasih smo jo še pozno popoldne videli, kako zamišljeno strmi ali v posodo na mizi ali pa v zadnje žarke sonca, ki je zahajalo. Le kaj je v takih trenutkih razmišljala? O Jožetu, o otrocih, o lepoti sončnega zahoda v Toplicah?

Zaradi poškodb je morala iti v Dom starejših občanov z upanjem, da se še vrne v svoj dom v Toplicah. Z močno voljo si je letos toliko opomogla, da si je zaželela spet samostojno zaživeti med nami, pa jo je smrt prehitela.

Danes se iz dimnika Zalkine hišice ne kadi, klopca ob mizi sameva, žaluzije na oknih pa so spuščene. Bela magnolija je že odprla cvetove, breskve pa mraz ni poškodoval. Prelepa je s svojimi bujnimi rožnatimi cvetovi. Ob hiši so njeni tulipani v polnem cvetenju, povsod pa je vse mirno in tišino moti le šumenje Sušice pod hišo. Zalke pa ni več.

Na topliškem pokopališču smo se poslovili od nje. Počivala bo ob svojem Jožetu v tudi njenih Toplicah, kjer je bila rada in se je med nami dobro počutila, V Zvezi borcev za vrednote NOB pa bo spet zazijala praznina.

*Helena Miša Kulovec,
OO ZB NOB Dolenjske Toplice*

Slovenski »holokavst« nekoliko drugače

Vojna je čas strahu, lakote, revščine in grozot. Ko po vojni mine več let, recimo ene generacije, človeštvo vse omenjeno gladko pozabi in si znova »zaželi vojne«.

Preživeta NOB je pustila posledice tudi v mojem otroštvu, kar sem občutil še mnoga leta po vojni. Ljudje so po končani vojni jokali od sreče, se družili in se spoštovali. Žal pa vojna ni bila končana čez noč 15. maja 1945. Po številnih zapisih se je »umirila« šele po treh letih.

V tem prostoru so se po uradnem koncu vojne umikale po Savski dolini ustaške horde, ki so za seboj puščale zverinsko pobite domačine. V osemdesetih letih po vojni se je večina partizanov – domoljubov poslovila. In sedaj, ko se ne morejo braniti, jih potomci domobrancev v maščevanju napadajo; pišejo namreč svoji kulturi izmišljene knjige. Namen teh knjig je izzvati sočutje in prevladati krivdo za lastne zločine domoljubom. Imena z »dr.« nazivi so preskočila moralo in etiko, saj sporočajo, da so njihovi zločini pravičen boj v

imenu vere in boga. O lastnih zločinih pa niti besede.

Ko so si ustaši utirali pot proti Koroški, so si trasirali pot v »hudo jamo«. Kaj bi bilo še bolj pravično? To so bile zveri, ki jih je bilo nemogoče spregledati. Tu lahko govorimo o »holokavstu« na celnem območju Slovenije – AMPAK NEKOLIKO DRUGAČE.

Leta 1970 mi je nemški oficir, ki je služboval v uniformi »Wermahta« na jugoslovanskih tleh povedal, da se je nemška vojska sama distancirala od domobranske in ustaške, saj so bila njihova zverstva tudi njim nesprejemljiva.

Ko je Hitler s svojimi podaniki sprožil vojno, je Himmler nagovoril svoje generale približno tako: »Koder boste hodili, se vam bodo ponujali domači izdajalci. Izkoristite jih in zavržite!«

Imamo urad za spravo. Direktorica se sonči z bajno plačo. Veliko bi že naredila – če ne bi naredila NIČ.

In danes: če ni zaupanja – tudi spoštovanja ne more biti!

*Jože Bračun,
Brežice*

Sem upravičeno zaskrbljena?

Vsakokrat, ko izide Vrelec, ga po navadi takoj vzamem v roke, ga prelistam, preletim sem in tja kakšen naslov in seveda tudi slike. Za branje pride čas zvečer.

Tudi tokrat je bilo tako, a ko sem ga prelistavala, se mi je pogled ustavil na sliki z našimi člani Društva Kočvarjev staroselcev. Med drugim pod njo berem ... Dogodka so se udeležili tudi mnogi predstavniki družbenega življenja v državi, med njimi tudi poslanke in poslanci, s katerimi je tekel tudi pogovor o priznanju nemške manjšine v Sloveniji. Zdrznem se in v tistem trenutku se spomnim na naslov članka »Spontana germanizacijska

prizadevanja?«. Članek je izšel v oktobrski številki Svobodne besede, napisala pa ga je prof. dr. Maca Jogan v obliki pogovora z Alenko Auersperger (novinarka dokumentarnega programa TV Slovenije, scenaristka, režiserka, avtorica knjig Iskalci grala in Česar mi starši niso povedali).

Takole piše dr. Maca Jogan o Alenki Auersperger »Že več desetletij se raziskovalno ukvarja z vprašanjem (oživljanjem) organiziranega delovanja nemško govoreče skupine (nemške manjšine). Njeno delo je vzbudilo različne, tudi kritične odmeve, ker razkriva sistematična (bolj ali manj prikrita) prizadevanja te skupine za

priznanje obstoja nemške manjšine v Republiki Sloveniji, ki so vzniknila s samostojno državo. Ta prizadevanja, ki temeljijo na zavračanju avnojskih sklepov, nikakor niso 'spontana' in vezana le na oživljanje kulturne dediščine Kočevskih Nemcev. Ostanke nekdanjih Kočevarjev so v boju za priznanje manjšinskega položaja nemško govorečih prej trojanski konj, ki ga bogato hranijo in zalivajo z ideologijo izpred devetdesetih let različna društva (iz tujine), kot je Heimatdinst.«

Nikakor ne morem mimo besed pod sliko, da je med njimi in poslanci ter poslankami tekel pogovor o priznanju nemške manjšine v Sloveniji. Razmišljam in se sprašujem. O kakšnem priznanju nemške manjšine govore predstavniki našega Društva Kočevarjev staroselcev, saj tu v naši topliški dolini ni nemško govoreče skupine. Če pomislim malo nazaj, so bili v naše kraje v 14. stoletju naseljeni prebivalci Avstrije. Sem so prišli s svojim jezikom, ki je sčasoma prešel v

kočevarščino. Tu so živeli, tu so ustvarjali, tu so nastajale tudi mešane družine, o čemer govore ponemčeni slovenski priimki. Zaradi revščine se jih je veliko izselilo že pred prvo svetovno vojno, da o letu 1941, ko je večina odšla, ne govorim. Njihove vasi prerašča gozd, kočevarščina pa je postala mrtev jezik, ki ga v naši občini obvlada le še peščica ljudi. Kot nekdanja učiteljica se tudi ne spomnim, da bi pri katerem koli učencu zasledila nemščino kot materni jezik.

V svoji knjigi *Tu so živeli* Rozi Mohar lepo zapiše: »Sem Slovenka, vem pa, od kod izhajam in kje so moje korenine.«

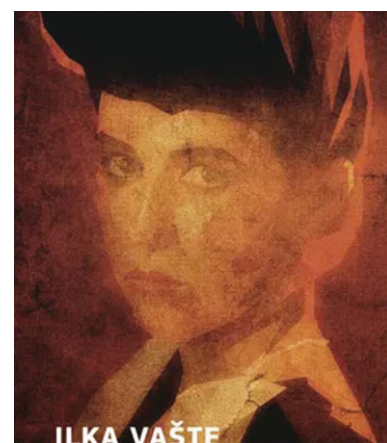
Nisem proti oživljanju kulturne dediščine Kočevarjev, sem pa v skrbeh, da taka društva, kot je naše, ne bodo res postala trojanski konj, napojen z ideologijo Heimatdinsta. Žalosti in boli me v dno duše, da nekatere proslave Društva Kočevarjev staroselcev potekajo v Toplicah v nemškem jeziku, čeprav je v dvorani samo peščica ljudi, ki obvladajo nemški jezik!

Helena Miša Kulovec,
Dolenjske Toplice

VABILO K BRANJU

Ilka Vašte: Žrtev novega življenja

Na slovesnosti v spomin na Katjo Rupena je govornica povabila prisotne, naj podpišejo peticijo za postavitve kipa Ilke Vašte pred novomeško mestno hišo. Pisateljica, ki je Novemu mestu posvetila trilogijo zgodovinskih romanov, si gotovo zasluži mesto ob Dragotinu Ketteju in Janezu Trdini, čigar novomeško obdobje pisateljica opisuje v romanu *Izobčenec* (1960). V čas NOB in po njem je postavila roman *Žrtev novega življenja*, ki je eden prvih partizanskih romanov v slovenski književnosti. Avtorica ga je napisala leta 1959, a je izšel šele leta 2017 pri založbi Goga. V središču dogajanja je Mara, aktivistka OF, interniranka v Gonarsu in kazensko premeščena na Rab, po kapitulaciji Italije partizanka – medicinka v Centralni partizanski bolnišnici v Kočevskem rogu, ki jo med reševanjem nekega ranjenca zajamejo domobranci. Prepričana komunistka vojno sicer preživi, vendar s strto hrbtenico ... Po vojni z možem Alešem biva na Krku in si lajša bolečine z morfijem, dokler ...

ILKA VAŠTE
ŽRTEV NOVEGA ŽIVLJENJA

GOGA

Ilka Vašte: Žrtev novega življenja

Že drugi dan po Marinem prihodu se je Centralna partizanska bolnica morala v vsej naglici umakniti iz Dolenjskih Toplic. Zjutraj – alarm. Nad bolnišnico se je prikazalo sovražno letalo in trikrat zaokrožil nad Toplicami.

»Ta si nas je pa dobro ogledal!« je rekel politkomisar Ivo: »Še danes bodo Nemci tu. Odhod! V gozdove v Rogu! Takoj!«

Politkomisar Ivo – pisal se je pravzaprav Branko Kopač – je imel v enoti Centralne partizanske bolnišnice še enega brata, to je bil mladi semenišnik Gojko. Najmlajši brat Ciril, precej samosvoj, razvajan dečko, ki ga brata nista hotela vzeti s seboj v hribe, je pobegnil od doma, nihče ni vedel, kam.

Ivo je komaj izrekel povelje, že je mrzlično delo zajelo enoto. Na trgu pred zdraviliškim domom so stali pod drevjem kamioni, ki so jih pred nekaj dnevi zasegli Italijanom, in okrog njih je bilo veliko vrvenje in neprestano tekanje med njimi in bolnišnico. Nakladali so različen material: posteljnino, posode, operacijske priprave, težke bolnike, zaboje z ovoji in zdravili, vmes invalide, živila ...

Mimo so prihajali bežeči domačini z otroki, nahrbtniki in kovčki in culami – vsi v smeri proti

gozdovom in proti zasedenemu ozemlju.

Zdajci – spet alarm! Trenutna zmešnjava! Že je trg prazen, le naloženi vozovi stoje še pod drevjem in bolniki stokajo na kamionih.

Dve eksploziji nekje na robu naselja – letali zagrmita nad Toplicami in delo se mrzlično nadaljuje. Že odhajajo prvi vozovi proti Črmošnjicam.

Politkomisar Ivo stoji na cesti pred zadnjo topliško hišo – Klemenčičevo gostilno. Z daljnogledom si ogleduje okoliške hribe. Iz hiše stopi mlada domačinka, v vsaki roki nosi težak kovček. Položi breme pod stopnice in ogovori partizana, oblečenega na pol vojaško, na pol civilno:

»Kaj gledaš tovariš politkomisar?«

»Gledam, če se ne prikažejo Nemci na Cviblah ali na Rebri.«

»Ej, vendar ne boš čakal, da nas obkolijo?«

»Ne! Saj vidiš, da se že ves dan selimo. Kam pa boš ti bežala?«

»Kar z vami pojdem, če dovoliš. Pobrala sem po hiši še zadnja živila. Sinoči sem spekla kruh za bolnišnico. Za kuharico vam bom.«

»Prav. Prisedi na tale voz, ki ga bom ustavil!«

(Odlomek, str. 146–147)

Izbrala

Jožica Jožef Beg

OBVESTILA

Razpored uradnih ur prejmejo predsedniki OO in KO ZB Združenja in člani IO vsak mesec posebej na e-pošto. Obvestilo je tudi izobešeno na vhodnih vratih vstopa v prostore, kjer imamo pisarno. V primeru sprememb bodo predsedniki krajevnih in občinskih organizacij pravočasno obveščeni.

Administrativne zadeve sprotno medsebojno urejamo dnevno po telefonu 041 413 211 ali po e-pošti zdruzenje.zb.nm@gmail.com.

Vsak izdatek vaše organizacije naj potrdi predsednik in hkrati na e-naslov Združenja sporoči tudi namen porabe sredstev. S tem zagotovimo sprotnost vodenja stroškov.

Ob prejemu prošnje za včlanitev v našo organizacijo, ki prispe v tajništvo Združenja, nemudoma obvestimo predsednika OO oz. KO. Prosimo, da čimprej vzpostavite stik z zainteresirano osebo in opravite postopek včlanitve.

Člani, stari od 15 do 29 let, vključeni v mladinsko organizacijo Mladi za vrednote NOB, so hkrati tudi člani Združenja, operativno pa spadajo v izbrano krajevno oz. občinsko organizacijo.

Prosimo, da spremembe o stanju članstva v vaši organizaciji (smrt, izstop, prestop, ipd.), o naročilu oz. odpovedi časopisa Svobodna beseda pošljete po elektronski pošti ali sporočite v drugi obliki, da bomo lahko podatke sproti vnesli v informacijski sistem.

Vabljeni v našo knjižnico!

HVALA ZA SODELOVANJE V SKUPNO DOBRO NAŠEGA ZDRUŽENJA!

*Terezija Potočar Korošec,
tajnica ZB za vrednote NOB Novo mesto*

Napovednik dejavnosti ZB za vrednote NOB Novo mesto (julij 2025–december 2025)

JULIJ

- 5. 7. – pohod in prireditev po poteh v žici in bunkerjih okupiranega naselja Gabrje med 1941–1945 oz. pohod Drganc 2025;
- 12. 7. – prireditev in ogled Baze 20 – vloga Kočevskega roga med NOB – zgodovinska ura in partizanski miting;
- 13. 7. – prireditev ob dnevu šoferjev in avtomehanikov v spomin na padle borce teh enot med NOB v Žužemberku;
- 21. 7. – delegacija položi cvetje in sveče pred hišo, kjer je obeležje Dušanu Jerebu, in na mestu ustanovitve XV. udarne brigade v Velikem Lipovcu, prireditev v spomin treh poveljnikov XV. divizije – Podšumberk.

AVGUST

- 16. 8. – pohod in prireditev ob občinskem prazniku v spomin na poboj talcev v Vavti vasi leta 1942 v času roške ofenzive;
- 30. 8. – pohod in prireditev v spomin na ustanovitev Levstikove brigade.

SEPTEMBER

6. 9. – prireditev v počastitev ustanovitve Gubčeve brigade na Trebelnem;
23. 9. – polaganje cvetja pri Beceletovi jami Zagrad pri Otočcu;
30. 9. – prireditev na Ulici talcev št. 5 v Novem mestu v spomin na zaprte in izdane prebivalce, ki so pomagali NOG.

OKTOBER

23. 10. – prireditev v spomin na obešene partizane na Prisojni poti v Novem mestu;
pohod in prireditev v spomin na taborišče iz obdobja NOB v Šentjoštu pri Stopičah;
25. 10. – spominska slovesnost pri spomeniku in grobnici NOB na Cviblju nad Žužemberkom;
26. 10. – nočni pohod in prireditev v spomin na ustanovitev Novomeške čete na Frati – spominski dan MONM;
31. 10. – pohod in prireditev v spomin prvi belokranjski četi na Gornjih Lazah; spominska slovesnost pri spomeniku in kostnici belokranjskim žrtvam na Gričku Črnomelj;
spominske slovesnosti ob dnevu spomina na mrtve skladno z lokalno skupnostjo.

NOVEMBER

organizacija spominskih slovesnosti ob dnevu spomina na mrtve skladno z lokalno skupnostjo;
spominska slovesnost pri spomeniku komandanta slovenske vojske med NOB Franca Rozmana Staneta Lokve pri Črnomlju;
8. 11. – pohod in prireditev v spomin na prvi organizirani napad partizanskih enot v letu 1941 na nemško postojanko na Dolenjskem na Bučki;
spominska slovesnost v spomin na padle borce Cankarjeve brigade na Marofu v Novem mestu.

DECEMBER

30.12. – prireditev v spomin na obešena partizana na Glavnem trgu v Novem mestu;

celoletna dejavnost – skrb za spominska obeležja NOB in pomnike.

Pokrajinski svet Dolenjske in Bele krajine

VABI

na srečanje združenj Dolenjske in Bele krajine

Zgodovinska učna ura in partizanski miting na Bazi 20

Kdo? Člani združenj borcev Dolenjske in Bele krajina in simpatizerji.

Kdaj? V soboto, 12. julija 2025.

Kje? Kočevski rog – Baza 20.

Zakaj? Oživitev spomenika NOB posebnega pomena.

Prireditve širšega pomena od julija 2025 – PS ZB za vrednote NOB Dolenjske in Bele krajine

AKTIVNOST	ZDRUŽENJE – ORGANIZATOR	DATUM/ URA IZVEDBE*	KRAJ IZVEDBE
Vloga Kočevskega roga med NOB – zgodovinska ura in partizanski miting	Novo mesto (v koordinaciji s PS DBK)	12. julij ob 11.00	Kočevski rog, Baza 20
Slovesnost v počastitev 83. obletnice ustanovitve Gubčeve brigade, 82. obletnice ustanovitve 12. brigade in 84. obletnice ustanovitve Mokronoške čete	Trebnje	6. september ob 11.00	Trebelno, pri lovskem domu
Mednarodna spominska pot »Vranov let v svobodo«	Metlika	27. september ob 11. uri	Otok – pri letalu DC-3, Dacota
Spominska slovesnost v spomin na ustanovitev italijanske partizanske brigade Fontanot in srečanje s pripadniki ANPI	Metlika	september	Dolnji Suhor
Spominska slovesnost pri spomeniku in grobnici NOB na Cvibljju	Novo mesto	18. oktober ob 11.00	Žužemberk
Spominski pohod ob obletnici ustanovitve 1. Novomeške čete	Novo mesto	29. oktober ob 15.30	Frata
Spominska slovesnost pri spomeniku in kostnici 1250 belokranjskih žrtev na Gričku.	Črnomelj	31. oktober ob 11.00	Črnomelj
Spominska slovesnost, posvečena tragediji prve Belokranjske čete na Lazah	Semič	31. oktober ob 13.00	Gornje Laze
Spominska slovesnost ob 80. obletnici tragične nesreče Franca Rozmana Staneta.	Črnomelj	7. november ob 11.00	Lokve
Spominski pohod ob 1. partizanskem napadu na okupatorsko postojanko na Bučki	Novo mesto	8. november ob 8.00 in 11.00	Bučka
Sodelovanje na mednarodnih srečanjih s sorodnimi organizacijami	PS DBK	skozi vse leto	

Začetki ali kraji prireditev so okvirni in se še lahko spremenijo.

*Pokrajinski svet združenj borcev za vrednote NOB
Dolenjske in Bele krajine*

Ropot

Veter, grom, dež.
Umira začetek življenja.
Zapirajo se cvetovi najlepših rož,
zapirajo se vrata,
vrata, skozi katera sem vstopil,
da bi našel nov svet.

Zapirajo se počasi in škripajoče.
Škripanje mi para živce.

(Mirko Rožman)